

SZÖVEGÉRTÉS-SZÖVEGALKOTÁS

11

Tanulói munkatankönyv

2

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési Terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült.

SZAKMAI VEZETŐK

PÁLA KÁROLY SZAKMAI IGAZGATÓ

PUSKÁS AURÉL FEJLESZTÉSI IGAZGATÓHELYETTES

RÁPLI GYÖRGYI A PROGRAMFEJLESZTÉSI KÖZPONT VEZETŐJE

FEJLESZTÉSI PROGRAMVEZETŐ

KORÁNYI MARGIT

VEZETŐ FEJLESZTŐK

ARATÓ LÁSZLÓ

KÁLMÁN LÁSZLÓ

SZAKMAI BIZOTTSÁG

BÓKAY ANTAL ELNÖK

BÁNRÉTI ZOLTÁN

CSERHALMI ZSUZSA

GYŐRI JÁNOS

SCHEIN GÁBOR

ALKOTÓSZERKESZTŐ

MURÁNYI YVETT

SZAKMAI LEKTOROK

A SZAKMAI BIZOTTSÁG TAGJAI

PETHŐNÉ NAGY CSILLA

FELELŐS SZERKESZTŐ

NAGY MILÁN

BORÍTÓGRAFIKA

SZŰCS ÉDUA

TIPOGRÁFIA

BÁRD JOHANNA

© SULINOVA KHT.

© MURÁNYI YVETT

A KIADVÁNY INGYENES, KIZÁRÓLAG ZÁRT KÖRBE,
KÍSÉRLETI-TESZTELÉSI CÉLLAL HASZNÁLHATÓ.
KERESKEDELMI FORGALOMBA NEM KERÜLHET.
MÁSOLÁSA, TERJESZTÉSE SZIGORÚAN TILOS!

KIADJA A SULINOVA KÖZOKTATÁS-FEJLESZTÉSI ÉS PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉSI KHT.

1134 BUDAPEST, VÁCI ÚT 37.

A KIADÁSÉRT FELEL: PÁLA KÁROLY ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ

NYOMDAI MUNKÁK: PÁTRIA NYOMDA ZRT., 2007

A K Ö Z É P K O R
I R O D A L M A

Tanulói munkatankönyv

F e j l e s z t ő

Beöthy Zsófia

TARTALOM

A KÖZÉPKOR IRODALMA

5	A KÖZÉPKOR SZELLEMI ÉS ANYAGI KULTÚRÁJA
11	A TEMPLOM ÉS A KOLOSTOR IRODALMA 1. A HIMNUSZOK
34	A TEMPLOM ÉS A KOLOSTOR IRODALMA 2. BELSŐ UTAK
49	A FŐÚRI UDVAROK IRODALMA
61	AZ EGYETEM ÉS A VÁSÁRTÉR, A PIAC

1. A KÖZÉPKOR SZELLEMI ÉS ANYAGI KULTÚRÁJA

Középkornak azt a korszakot nevezzük az európai történelemben, amely a Római Birodalom bukásától a 14. század elejéig tartott. Ebben az ezer évben alakultak és teljesedtek ki azok a szellemi-kulturális és hatalmi formák, amelyekre a mai Európa önmaga előzményeként tekinthet vissza. Ebben a fejezetben a középkor szellemiségével és a korszak néhány jellemző alkotásával ismerkedünk meg.

1. A középkorról

- a) Gyűjts minél több olyan összetett szót, amelynek elő- vagy utótagja a *közép* szó! (Megoldásodban ne szerepeljen a *középkor* kifejezés!)

- b) 3-4 fős csoportokban hallgassátok meg egymás szavait, és egészítsétek ki saját gyűjtéseketek zöld színű tollal!
- c) Válasszatok ki néhány kifejezést, amelyek véleményetek szerint minősítő (azaz a „nem teljes értékű” jelentést tartalmazzák), és ezeket karikázzátok be!
- d) Beszéljétek meg, hogy a fenti tapasztalatok alapján, a *középkor* kifejezés vajon melyik csoportba tartozik!
- e) Vessétek össze az alábbi két tanulmányrészletet! Milyen egyezéseket és eltéréseket találtok? Rögzítsétek táblázatban!

A civilizáció valami módon több a pushta energiánál, akaratról, teremtő erőnél: olyasmit jelent, ami a korai vikingekből hiányzott, de ami már az ő idejünkben is megjelenőben volt Nyugat-Európában. Hogyan is határozhatnánk meg ezt a többletet? Nevezhetnénk talán állandóságérzetnek. A kalandozók és országdúlók az állandó változás légkörében éltek. Nem érezték szükségét, hogy túl próbáljanak tekinteni a jövő év tavaszán, a legközelebbi utazáson, a soron következő csatán. Nem jutott eszükbe, hogy kőházakat építsenek, és könyveket írjanak. Alig maradt fenn a korai középkorból tartós kőépület. Az egyik ilyen kőépület a poitiers-i keresztelőkápolna, ez a száználmasan kezdetleges építmény. Mégis, ezt a nyomorúságos konstrukciót legalább tartósnak szánták, s nem afféle wigwamnak. Nekem úgy tűnik, a civilizált ember tartozni akar valahová: tudatosan tekint a jövőbe és a múltba. És ebből a szempontból jelent oly sokat, ha írni és olvasni tud az ember.

Márpedig ez a képesség vagy ötszáz éven át igen ritka volt Nyugat-Európában. Döbbenetes, ha belegondolunk, hogy ez idő tájt nem volt világi ember – a királyok és császárok között is

alig –, aki írni-olvasni tudott volna. Maga Nagy Károly olvasni tudott ugyan, de írni ő sem volt képes megtanulni. A kor nagy emberei, még az egyháziak is, többnyire titkáraiknak diktáltak. Magáról Nagy Szent Gergelyről az hírlík, hogy kötetszám pusztította a klasszikus irodalmat, nehogy elterelődjék az emberek figyelme a Szentírásról. Végigtekintve ezeken az előítéletekkel teli pusztításokon, az ember csak csodálni tudja, hogy valami is fennmaradt a kereszténység előtti antikvitás irodalmából.

(Kenneth Clark: *Nézeteim a civilizációról*)

Európa nyugati felében a Római Birodalom kulturális örökségének folyamatosságát a barbár törzsek beözönlése és letelepedése szakította meg. A fejlett közigazgatási szervezet szétesett, megszűnt a jogbiztonság, a társadalomszervezet átalakult, a városiasodás szinte évszázadokra visszaesett. Ebbe a vákuumba nyomult be a Római Birodalom politikai, kulturális örökségét tudatosan vállaló katolikus egyház, amely a 10. századra befolyása alá vonta Nyugat-Európa valamennyi királyságát. Az egyház állam lett az államban, hatalmas közigazgatási apparátussal, adókkal és hadsereggel rendelkezett, mindenki számára kötelező törvényeit a világi uralkodókön keresztül is érvényesíteni tudta.

A latin nyelvű nyugati műveltség és tudomány őrzői a 13–14. századig a kolostorok voltak. A szerzetesek kódexmásoló tevékenységének köszönhetjük a római irodalom legjavának fennmaradását. A szerzetesi közösségek emellett a művészet központjai voltak: franciaországi kolostorokból indult ki és terjedt el Európa két művészeti stílusa, a román, illetve a gótikus stílus. Ugyancsak innen indult útjára számos technikai újítás, a kőszénbányászat, a háromnyomásos gazdálkodás, a boronálás és a trágyázás, a vízi erő széles körű felhasználása.

(Grüll Tibor: *Az európai művelődés története*)

EGYEZÉSEK	ELTÉRÉSEK

2. Meghamisított középkor rajzokban

a) Szervezzetek 3 fős csoportokat!

Osszátok szét egymás között a kapott rajzokat!

Azt tételezzük fel, hogy ezek a rajzok a 14. század végén készültek.

Tanulmányozzátok a rajzokat, majd próbáljátok meg meghamisítani, tehát arányosan rajzoljatok bele valamilyen tárgyi elemet, amely anakronizmus, azaz a 14. század végén még nem volt Európában a tárgyi kultúra része!

Vegyétek komolyan a rajzolást! Ne legyen nyilvánvaló a hamisítás!

b) Tanulmányozzátok csoporttársaitok rajzait, vessétek össze a képeken felfedezhető tárgyi kultúrát napjaink anyagi kultúrájával!

c) Töltsétek ki a táblázatot!

AMI MÁR VOLT A 14. SZÁZAD VÉGÉN	AMI MÉG NEM VOLT A 14. SZÁZAD VÉGÉN	AMI NAPJAINKBAN MÁR NINCS

3. Értékek, világkép

- a) A csoportodnak kiosztott borítékból húzz ki négy cédulát!
- b) Gondolkozz el az általad húzott kifejezéseken!
(Ha valamelyiket esetleg nem érted, nézz utána a szótárban!)
- c) Írj le két állítást minden szóval kapcsolatban, amely vagy a fogalmat magyarázza, vagy az abban foglaltakból következik!
Ügyelj arra, hogy állításaidban ne szerepeljen a megadott kifejezés!

- d) Hallgassátok meg a csoportban egymás állításait, közösen jöjjetek rá, mik voltak társaitok kihúzott szavai!
- e) Állítsátok párba a kapott kifejezéseket úgy, hogy az egyik napjainkra, a másik pedig a középkor szemléletére legyen igaz!

KÖZÉPKOR	NAPJAINK

- f) Ha maradt a borítékban négy cédula, most vegyétek elő azokat is, és írjátok be a táblázatba!
- g) Fogalmazzatok meg néhány mondatban, hogy a hasonlóságok ellenére milyen lényeges különbségek vannak a jobb és bal oldali oszlop szavai között!

4. Az egyetemesség

- a) Olvasd el az alábbi ismeretközlő szöveget!
Gyűjts legalább hat olyan kifejezést a szövegből, amelyet kulcsfontosságúnak tartasz, és nem szerepelt az előző feladatban!

A középkor felfogása szerint a világ egészét egységes isteni akarat irányítja, amely a teremtett világ egységében ölt testet. Az egyes területek helyi sajátosságai tehát lényegtelenek, az igazán fontos a különbségek fölötti egység. Ennek az egyetemességnek legfontosabb megismerésítője maga a katolikus egyház, amelynek szervezeti felépítése is kifejezi országok fölötti állandó jellegét. Az egyetemesség a latin nyelv közös használatában is kifejeződött, melyet az írásbeliségtől és a magasabb műveltségtől elválaszthatatlannak tartottak. Az országok határait átlépő egyetemesség a legfontosabb erkölcsi törvények azonosságában is megmutatkozott.

A világot a középkori felfogás szerint örök isteni törvények irányítják, nem a változó formák fontosak tehát, hanem a változatlan, örök lényeg. A középkori ember időszemlélete alapvetően statikus, meghatározó eleme az állandóság élménye, Isten országában örök törvények érvényesülnek, ezért a földi világ akkor válik leginkább hasonlónak ehhez az ősképhez, ha a változatlan-ságot saját keretei között is érvényre juttatja.

(Gintli Tibor–Schein Gábor: *Az irodalom rövid története*)

-
-
-
- b)** Hasonlítsd össze csoporttársaiddal a kigyűjtött szavakat, és amit még fontosnak tartasz, írd fel más színű tollal!

5. Ha a középkorban hangzott volna el...

- a)** Olvassátok el az alábbi szállóigéket, reklámszlogeneket!
Beszéljétek meg, melyik honnan származik, majd írjátok le feltételezéseiteket!
Ha valamelyik nem ismerős egyikőtöknek sem, nézzetek utána a rendelkezésre álló kézikönyvben!

- (1) Egyszer élsz, kezedben a kulcs!
- (2) A változatosság gyönyörködtet.
- (3) Ragadd meg a pillanatot!
- (4) Mert Ön megérdemli!
- (5) Mindennek mértéke az ember.
- (6) Ismerd meg önmagad!

- b)** Válassz ki egyet a fenti mondatok közül!
Gondold végig, hogy hangozna ez az állítás a 13. században, és miért úgy!
Fogalmazd meg és rögzítsd gondolataidat!
-
-
-
-
-

6. Az irodalom terei a középkorban

Tanulmányozzátok újra a 2. feladatban kapott képeket!
Válaszoljatok arra, vajon milyen helyszíneken alakult, fejlődött a középkori irodalom!
Eddigi ismereteitekre támaszkodva fogalmazzátok meg előfeltevéseiteket az egyes helyszíneken kialakuló irodalom témáit, fajtáit illetően!

2. A TEMPLOM ÉS A KOLOSTOR IRODALMA 1.

A HIMNUSZOK

Mint az előző modulban ez már körvonalazódott, a tárgyalt korszak irodalmának egyik legfontosabb része a keresztény hitélet gyakorlása, elmélyítése, tökéletesítése köré szerveződik. Ne feledjük el persze, hogy a korban egészen más fogalmakat alkottak az irodalmi művekről, mint manapság. Lényegében minden írott szöveget az irodalomhoz soroltak. Nekünk ezt nem kell megtennünk. De számos olyan mű, amelyeket ma is irodalmi értékkel ruházunk föl, a keresztény hittapasztalat és a középkori teológiai gondolkodás szemléleti keretei közt fogant, azok tartalmait, fogalmait hordozzák. Ezért olvasásukhoz ismernünk kell e szemlélet alapjait. A középkori kereszténység az *evilági életet átmeneti*, rövid előjátéknak tekintette az *üdvözüléssel* elnyerhető *túlvilági*, örök élet előtt. Az egyházi tanítás az anyagi, mulandó kötődések, a testi vágyak megtagadását erénynek tekintette, mert úgy vélték, hogy ezek csapdába ejtik az örök élet elnyerését óhajtó lelket. A *halál* e tanítás szerint *nem vég, hanem kezdet*. Az embernek úgy kell élnie, hogy bármikor készen álljon a halálra.

1. Szellemi élet a kolostorokban

Az alábbi feladatban különböző típusú szövegeket, szövegrészleteket (kép, egyházi forrás, szakszöveg, szépirodalmi szöveg) kaptok.

Alkossatok 4 fős csoportokat! A csoporttagok osszák ki egymás közt az A, a B, a C, illetve a D jelű szövegeket, majd mindenki olvassa el a sajátját. Ez után a csoportban közösen válaszoljátok meg a feladat végén található kérdéseket!

Ne ijedjete meg a latin szavaktól, nem kell értelmeznetek őket a feladat megoldásához, de szerencsés, ha a lényegüket megértettétek.

A) Olvasd el a szövegeket, és figyeld meg a képeket!

A SZENT ZSOLOZSMA FAJTÁI

A zsolozsma az egyház imádsága, melyben a napszakokra szétszított zsoltárokkal és a zsoltárokat kiegészítő más imádságokkal dicsőíti a teremtő és megváltó Istent.

A zsolozsma lényege szerint közös, énekes, drámai szerkezetű és rögzített imádság akkor is, ha valaki egymagában, olvasva végzi. A közös imádság kiváltságos ideje: a hajnal, az alkonyat és az éjszakai virrasztás. Ehhez járulnak még azok a rövid imádságok, melyek a munkanap és az alvás idejének megszentelésére szolgálnak, s szakaszokra bontják napunkat. Így alakultak ki a következő imaórák:

- az éjszakai Vigília (más néven: Matutinum),
- a hajnali Laudes,
- a munkakezdő Prima,
- a 9 órai Tertia,
- a déli Sexta,
- a kora délutáni Nona,
- az alkonyati Vesperás,
- az elalvás előtti Completorium.

Kézzel írt énekeskönyv Szent Brigitta tulajdonából, a svédországi Vadstena kolostorból (14. század)

– A regula – felelte Severinus – a századok során alkalmazkodott a különféle közösségek kívánalmaihoz. A regula lectio divinát írt elő, nem pedig tudományos munkálkodást; mégis jól tudod, mily sokra jutott rendünk az isteni dolgok és az emberi dolgok kutatásában. A regula továbbá közös dormitóriumot ír elő, ám alkalmanként, mint nálunk is, úgy helyes, ha a szerzeteseknek éjszaka is van módjuk elmélkedni, így hát kinek-kinek külön cellája van. A hallgatást illetően a regula nagyon szigorú, és minálunk is úgy van, hogy mind a kézi munkákat végző, mind pedig az író vagy olvasó szerzeteseknek tilos társalognia testvéreivel. Ez az apátság azonban mindenekelőtt tudósok gyülekezete, és gyakorta hasznos, ha a szerzetesek kicserélhetik tudományuk felgyülemlett kincseit. A tanulmányainkat illető kérdésekről itt mindig hasznos kicserélni ismereteinket, persze nem a refektóriumban vagy istentisztelet idején.

(Umberto Eco: *A rózsza neve*)

Az egyetemnek az a fajtája, amely ma a földgolyó minden részén megtalálható, az (európai) középkor eredeti alkotása. Az antikvitás minden hasonló intézményével szemben a középkori egyetem újdonsága lényegében a hardverben ragadható meg. (...) Ahogyan az ora et labora (imádkozz és dolgozz) parancsa sugallja, a filozófiai élvezet helyét először Benedek *Regulájában* vette át a szerzetesi munka, és először Cassiodorus könyvtári rendtartása helyezte át a hangsúlyt a gondolkodásról a másolásra. A középkori egyetemek ezt vették át kolostori vagy dómiskolai elődjeiktől. Mivel a docenseket és a diákokat munkára kötelezték (nem úgy, mint az antik görög filozófusokat), írniuk kellett. Így jött létre minden egyetemalapítás során a scriptorium, a könyvtár és a postarendszer. A scriptorium, ahol kézzel másolták és sokszorosították a könyveket, éppen annyi könyvet állított elő, amennyit az egyetemi könyvtárak tárolni tudtak, illetve amennyit az egyik universitas litterarum el tudott juttatni a másiknak. A középkori egyetem tehát szigorú értelemben véve médiumok szövetségéként működött: adatokat tárolt, közvetített és állított elő.

Scriptorium

Évszázadokon keresztül az e három elemből álló hardver volt az alapja a tudás kumulatív gyarapodásának, míg két feltehetőleg összefüggő esemény, egyrészt a könyvnyomtatás feltalálása, másrészt a területiális államok vesélyeztetettsége meg nem változtatta az egyetemi rendszer minden mediális paraméterét.

(Friedrich Kittler: *Egyetemek az információs korszakban*)

B) Olvasd el a szövegeket, és figyeld meg a képeket!

38. FEJEZET: A HETES FELOLVASÓ

A testvérek étkezésénél nem szabad hiányoznia a felolvasásnak. De ne ragadja senki csak úgy alkalmoszerűen kezébe a könyvet, hogy abból olvasson, hanem aki egész héten át felolvasó lesz, az vasárnap kezdje meg a feladatát. A kezdő a mise és áldozás után kérje mindnyájuk imádságát, hogy Isten fordítsa el tőle a felfuvalkodottság szellemét. És mindnyájan mondják az imateremben ezt a verset háromszor, de úgy, hogy ő kezdje:

„Uram, nyisd meg ajkamat,
És szám hirdeti dicséretedet” (Zsolt 50,17).

És miután így áldást kapott, kezdje meg munkáját mint felolvasó.

Az asztalnál a legnagyobb csend legyen, hogy ott senkinek suttogását vagy szavát ne lehessen hallani, csak a felolvasóét. Ami pedig evés vagy ivás közben szükséges, abban úgy szolgálják ki egymást kölcsönösen a testvérek, hogy senki se legyen kénytelen kérni valamit. Ha mégis valamire szükség volna, akkor inkább valami jeladással kérjék, semmint szóval. Ne is merjen ott senki magáról az olvasmányról vagy más valamiről kérdezősködni, hogy alkalom se adassék a beszédre. Kivéve, ha esetleg az előljáró akarna épülés végett valamit röviden mondani.

A hetes felolvasó testvér pedig, mielőtt elkezdené olvasni, kapjon egy kis kevert bort a szentáldozás miatt, és hogy nehezére ne essék a böjtölést elviselni. Utána pedig a konyhai hetesekkel és felszolgálókkal egyék. A testvérek egyébként ne sorrend szerint olvassanak, hanem csak olyanok, akik a hallgatók épülésére szolgálnak.

(Szent Benedek regulája)

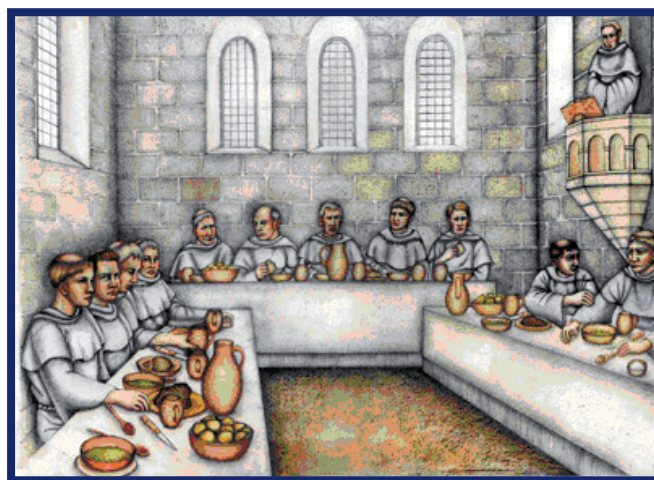
Hajnali laudes egy kódex miniatúráján

Az emelet nem volt kettéosztva, így egyszerre tárult fel előttem a hatalmas tér. A zömök oszlopokon nyugvó, boltozatos és nem túlságosan magas mennyezet csodaszép fényben fürdő térre borult rá ívesen: a főfalakon három-három óriási ablak nyílt, az őrbástyák öt külső oldalának mindegyikébe egy-egy kisebb ablak hasított nyílást, s végül nyolc magas és keskeny ablak a nyolcszögű, belső akna felől is beeresztette a fényt.

Antikváriusok, libráriusok, rubrikátorok és kutatók ültek itt, ki-ki a maga asztalánál, s egy-egy asztal volt minden ablak alatt. Minthogy pedig negyven ablak volt, egyszerre negyven szerzetes is dolgozhattott volna, ámbátor e pillanatban alig harmincan ültek az asztaloknál.

Severinus elmagyarázta, hogy a szkriptóriumban dolgozó szerzetesek mentesülnek a tercia, szexta és a nóna idejére eső ájtatosságok alól, nehogy félbe kelljen szakítaniuk a munkát, amíg tart a napvilág, s csupán alkonyatkor, vecsernyére fejezik be a szorgoskodást.

(Umberto Eco: A rózsza neve)

Egy bencés kolostor refektórium

18. FEJEZET: MILYEN RENDBEN KELL MONDANI A ZSOLTAROKAT?

Először mondják ezt a verset:

„Istenem, hallgass hívásomra,
Uram, siess segítségemre” (Zsolt 69,2).

Utána „Dicsőség”, s aztán minden imaórának a saját himnusza következze. Aztán vasárnap a primában a száztizennyolcadik zsoltár első négy szakaszát mondják, a többi imaórában pedig, azaz a terciában, szextában és a nónában az említett száztizennyolcadik zsoltárnak három-három szakaszát. A hétfői primában azonban három zsoltárt mondjanak: az elsőt, a másodikat és a hatodikot. És így mondjanak a primában minden nap, egészen vasárnapig sorban három-három zsoltárt egészen a tizenkilencedik zsoltárig, mégpedig úgy, hogy a kilencediket és tizenhetediket osszák fel két-két részre. És így vasárnap a vigília mindig a huszadik zsoltárral kezdődik.

Hétfőn a terciában, szextában és nónában a száztizennyolcadik zsoltár hátralevő kilenc szakaszát mondják el, hármassal minden imaórában. Így tehát két nap alatt, vasárnapon és hétfőn, elvégzik a száztizennyolcadik zsoltárt. Kedden már a terciára, szextára, nónára három-három zsoltárt mondjanak, a száztizenkilencetől a százhuszonhétig, azaz kilenc zsoltárt. Ezeket a zsoltárokat folyvást ismételjék ezekben az imaórákban egészen vasárnapig; a himnuszok, olvasmányok és versek rendje is ugyanaz marad mindennap. Így a vasárnap mindig a száztizennyolcadik zsoltárral kezdődik.

A vesperásban azonban minden nap négy zsoltárt énekeljenek. Ezek a zsoltárok kezdődjenek a százkilencedikkel, és tartsanak a száznegyvenhétig, azok kivételével, melyek közülük más imaórára vannak fenntartva, tudniillik a száztizenhétől a százhuszonhetedikig, és a százharmincharmadik és száznegyvenkettedik; a többit mind a vesperásban kell mondani. Mivel így három zsoltárral kevesebb van, azért osszák ketté azokat, amelyek a fent említett sorozatban hosszabbaknak bizonyulnak, tudniillik a százharmincnyolcadikat, a száznegyvenharmadikat és a száznegyvennegyediket. A száztizenhatodikot pedig, mivel rövid, a száztizenötödikkel kapcsolják egybe. Miután így elrendezték a vesperás zsoltárainak sorrendjét, a többit, úgymint az olvasmányt, responsoriumot, himnuszt, verset, kantikumot (a Magnificatot) úgy végezzék, ahogy azt fentebb elrendezték.

A kompletóriumban minden nap ugyanazokat a zsoltárokat ismételjék, azaz a negyediket, a kilencvenediket és a százharmincadikat.

(Szent Benedek regulája)

C) Olvasd el a szövegeket, és figyeld meg a képeket!

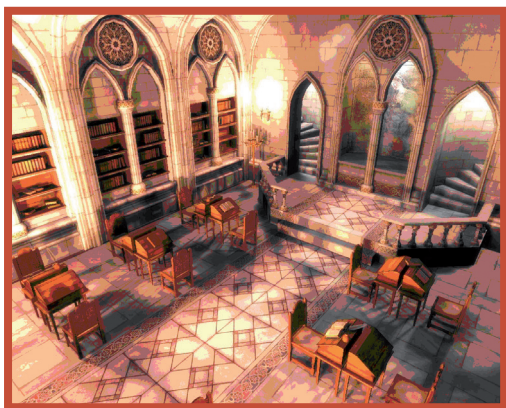
9. FEJEZET: HÁNY ZSOLTÁRT KELL MONDANI AZ ÉJSZAKAI IMAÓRÁKBAN?

A fent említett, téli időben először is ezt a verset mondják: „Nyisd meg, Uram, ajkamat, és szám hirdeti dicséretedet” (Zsolt 50,7).

Ehhez csatolják a harmadik zsoltárt és egy „Dicsőséget”-et. Ezután a kilencvennegyedik zsoltárt antifónával vagy pedig egyszerűen énekelve. Erre következze a szent ambrusi himnusz, majd hat zsoltár antifónákkal. Ezeknek és egy versnek elmondása után adjon áldást az apát, s míg mindnyájan a padokon ülnek, a könyvvállványon levő könyvből olvassanak a testvérek felváltva három olvasmányt, amelyek között egy-egy responsoriumot is énekeljenek. Két responsoriumot „Dicsőség” nélkül mondjanak, a harmadik olvasmány utániban azonban az, aki énekl, mondjon „Dicsőséget” is. Mihelyt az énekes ezt elkezdi, valamennyien azonnal keljenek föl ülőhelyükről a Szentháromság iránti tisztelet és hódolat kifejezésére. Olvassák pedig a vigílián mind az Ó-, mind az Újszövetség isteni tekintéllyel bíró könyveit és ezek magyarázatait is, melyeket a neves és igaz-

hitű katolikus szentatyák készítettek. A három olvasmány és responsoriumaik után következtek a többi hat zsoltár, melyeket allelujával énekeljenek; ezeket kövesse az Apostoltól egy olvasmány, melyet könyv nélkül kell mondani, majd a vers, a kislitánia vagyis a Kyrie eleison. És így végződjék az éjszakai vigília.

(Szent Benedek regulája)

Egy kolostori scriptorium

A legvilágosabb helyek az antikváriusoknak, a legtapasztaltabb miniatúrafestőknek, a rubrikátoroknak és a másolóknak voltak fenntartva. Valamennyi asztalnál megvolt minden, ami a miniatúrafestéshez és a másoláshoz kell: tintatartók, vékony hegyű tollak, melyeket néhány barát kicsi késekkel farigcsált, habkő pergamensimításhoz, lénia a teleírandó lapok megvonlazásához. Az írnokok mellett vagy rézsútos fedelű asztalok tetején könyvvállvány, s azon az átírandó kódex, melynek lapját maszk fedi, csupán az épp másolt sort hagyva szabadon. Volt, aki előtt arany- s egyéb más színű tinták csillogtak. Megint mások ellenben csak olvastak, és irkában avagy némely lapocskákra írtak maguknak egy-egy megjegyzésvonalat.

(Umberto Eco: A rózsza neve)

A könyvnyomtatás európai felfedezése előtt minden könyvet kézzel írtak, de még a XVI. század folyamán is a kézzel írott könyv, a kódex komoly versenytársa volt a nyomtatásnak. Az írást és az olvasást az antikvitásban és az egész középkor folyamán a hét szabad művészet első diszciplínája, a grammatika keretén belül kellett megtanulni, mégpedig – természetesen – latinul. Mindenki, aki a középkorban írni-olvasni tudott, szükségképpen kétnyelvű volt. A hét szabad művészetet eleinte csak a kolostori, káptalani vagy katedrálisok mellett működő iskolákban lehetett megtanulni

Egy breviárium oldala

A scriptorokat elsősorban az egyházi intézmények foglalkoztatták. Kódexekre főleg a mise, a zsoltár elvégzéséhez, a szentségek kiszolgáltatásához, a pasztorációban és az oktatásban volt szükség. A világi törvénykezést és a fejedelmi reprezentációt szolgáló díszesebb kéziratokat is többnyire az egyházi scriptoriumokban (íróműhelyekben) rendelte meg az udvar, ahol saját könyvtáraikban megvoltak a szükséges mintapéldányok is. E könyvtárak gazdag ellátottságáról, tekintélyéről, az ott folyó munka művelődéspolitikai jelentőségéről mindenki hiteles képet alkothat magának Umberto Eco *A rózsza neve* című kultúrtörténeti krimijéből.

(Vízkelety András)

www.sulinet.hu/.../9851/kodex/images/1615-1.jpg

D) Olvasd végig a szövegeket, nézd meg a képeket!

38. FEJEZET: A HETES FELOLVASÓ

A testvérek étkezésénél nem szabad hiányoznia a felolvasásnak. De ne ragadja senki csak úgy alkalmoszerűen kezébe a könyvet, hogy abból olvasson, hanem aki egész héten át felolvasó lesz, az vasárnap kezdje meg a feladatát. A kezdő a mise és áldozás után kérje mindnyájuk imádságát, hogy Isten fordítsa el tőle a felfuvalkodottság szellemét. És mindnyájan mondják az imateremben ezt a verset háromszor, de úgy, hogy ő kezdje:

„Uram, nyisd meg ajkamat,
És szám hirdeti dicséretedet” (Zsolt 50,17).

És miután így áldást kapott, kezdje meg munkáját mint felolvasó.

Az asztalnál a legnagyobb csend legyen, hogy ott senkinek suttogását vagy szavát ne lehessen hallani, csak a felolvasóét. Ami pedig evés vagy ivás közben szükséges, abban úgy szolgálják ki egymást kölcsönösen a testvérek, hogy senki se legyen kénytelen kérni valamit. Ha mégis valamire szükség volna, akkor inkább valami jeladással kérjék, semmint szóval. Ne is merjen ott senki magáról az olvasmányról vagy más valamiről kérdezősködni, hogy alkalom se adassék a beszédre. Kivéve, ha esetleg az előjáró akarna épülés végett valamit röviden mondani.

A hetes felolvasó testvér pedig, mielőtt elkezdené olvasni, kapjon egy kis kevert bort a szentáldozás miatt, és hogy nehezebbre ne essék a böjtölést elviselni. Utána pedig a konyhai hetesekkel és felszolgálókkal egyék. A testvérek egyébként ne sorrend szerint olvassanak, hanem csak olyanok, akik a hallgatók épülésére szolgálnak.

(Szent Benedek regulája)

*Dominikánus scriptor munka közben;
az asztalon olajlámpa, tintatartó,
szemüveg és egy fémtepsi parázzsal,
hogy ujjait megmelegíthesse*

A művelődéstörténetben ma már szinte közhelynek számít arról beszélni, hogy a középkor Európájának kultúráját döntő módon *Nursiai Szent Benedek Regulája*, illetve az e szerint a *Regula* szerint élő monostorok életformája határozta meg. A szinte kizárólagos érvényű *Regula* a 800-as évektől a kolduló rendek megjelenéséig volt általánosan uralkodó, de éppen ezekben a századokban alakultak ki a későbbi Európát alkotó államok akár a Római Birodalom határain belül, akár azokon kívül, mint Magyarország.

Mégis új és jelentős Benedeknek az olvasással kapcsolatos minden rendelkezése. Hiszen akkor tette monostorait az írás és olvasás otthonává, amikor a népvándorlás új, Európába törekvő népei magas szintű, de döntően nem írásos kultúrát hoztak a Római Birodalom volt provinciáiba, illetve a limeseken kívül eső területekre.

A *Regulában* az olvasásnak két fajával találkozunk: a közös olvasással vagy másként felolvasással és az egyéni olvasással.

A felolvasás legfőbb alkalma az imateremben végzett zsolozsma volt. Hétköznapi napokon három olvasmányt olvastak fel a Szentírásból és az egyházatyák műveiből, vásár- és ünnepnapokon háromszor négy olvasmány hangzott el, ezekhez járult még az apát által felolvasott evangéliumi szakasz. A többi imaórában az általában rövid olvasmányt könyv nélkül mondta el a fölolvadó.

A közösségi olvasás második fontos helye az ebédlő (refektórium), ahol a testvérek közös étkezése alatt végig olvastak. A zsolozsmán és étkezésen kívüli harmadik alkalom pedig a napirendben előírt, az esti imaórát (Vesperás) vagy a vacsorát követő közösségi együttlét, amely felolvasással telt, és egészen a befejező imaóra (kompletórium) kezdetéig tartott.

Nyári időben 10 órától a Sexta elimádkozásáig, azaz délig volt kötelező a szerzetesek számára az egyéni olvasás, télen pedig reggel nyolc óráig. A nagyböjti időt kivéve – arra külön szabályok érvényesek – ebéd után pihenőt ír elő a *Regula*, azonban „ha valaki olvasni akar, akként olvasson magában, hogy mást ne zavarjon”. Vasárnaponként a testi munka helyét is teljesen az egyéni olvasás foglalja el, kivéve természetesen azokat, akik a közösséget szolgáló munkára vannak rendelve. Ha nehéz is pontosan meghatározni az olvasás napi összes idejét, a monostorok lakói biztosan naponta több órán át hallgattak fölolvasást, illetve olvastak ők maguk.

(Bánhegyi B. Miksa: *A bencés monostorok olvasáskultúrája a középkorban*)

A könyvtáros ezt is, amazt is bemutatta nekünk az épp szorgoskodó emberek közül. Malakiás arról is beszámolt, hogy melyikük milyen munkát végez, s én csodálattal bámultam, mely nagy odaadással vannak mindannyian a tudomány és Isten igéjének tanulmányozása iránt. Ekként ismertem meg Salvemeci Venantiust: görögből és arabból fordított, és ama Arisztotelész tisztelője volt, akinél bölcsőbb ember bizonyára nem élt még e világon. Uppsalai Benno, egy fiatal skandináv szerzetes retorikával foglalkozott. Alessandriai Aymarus olyan műveket másolt, melyeket a könyvtár csupán néhány hónapra kölcsönzött ki.

(Umberto Eco: *A rózsza neve*)

Egy 13. századi imádságoskönyv

a) Milyen fontos feladatai vannak a kolostorok lakóinak?

b) Mi mindent írnak, másolnak a scriptoriumokban?

A rendelkezésre álló források alapján minél több válaszelemet gyűjtsetek!

c) Hogyan szakosodtak a scriptoriumokban dolgozók?

d) Milyen két nagy típusa van a bencés rendben az imádkozásnak?

e) Miért imádkoznak többet a szerzetesek télen, mint nyáron?

f) A kolostor mely tereiben imádkoznak a szerzetesek?

2. Három középkori himnusz

Alkossatok 3 fős csoportokat!

Először egy-egy csoport egy feladatsoron dolgozik (A, B, illetve C).

Amikor elkészültetek, úgy szervezzétek újra a csoportokat, hogy minden új csoportban legyen egy A, egy B és egy C feladatsort megoldó társatok!

Ismertessétek egymással munkátok eredményét!

A) Celanói Tamás: *Ének az utolsó ítéletről* (*Dies irae*)

Az *Újszövetség* egyetlen próféciai könyve a *Jelenések könyve*, mely az utolsó ítélet rettentő látomását írja le.

a) Mit gondoltok, mit jelent a címben szereplő ítélet?

b) Miért utolsó ez az ítélet?

c) Olvassátok el figyelmesen az alábbi verset!

CELANÓI TAMÁS: ÉNEK AZ UTOLSÓ ÍTÉLETRŐL (DIES IRAE)

Ama végső harag napja A világot tűznek adja, Dávid így s Szibilla hagyja.	Félelmetes Fejedelem, Kinél ingyen a kegyelem: Jóság kútja, légy jó velem!	Báránkáid közé végy föl, Keríts el gödölyéktől, Jobbra állass ama széktől.
Reszket akkor holt meg élő, Ha megjön a nagy Ítéző, Mindeneket lattal mérő.	Kegyes Jézus, kérlek téged: Érttem álltál emberséget, Ama nap ne adj rossz véget.	Ha a rosszak zavarodnak, Fojtó lángok kavarognak, Akkor engem hívj áldottnak.
Csodakürtök zengenek meg, Sírok éjén átremegnek: Ítéletre, mindeneknek.	Munkád, könnyed értem veszték: Ennyi kínod, szent kereszted, Ne maradjon kárbavesztett.	Térden kérlek, görnyedetten, Sír a lelkem megtörötten: Ott a végnél, állj mellettem!
Csodájára a halálnak, Aki rég por, talpra támad, Számot adni bírójának.	Bírāja a bosszulásnak, Add kegyelmét tisztulásnak, Míg itt nincs a számadásnap.	Könnyel árad majd a nagy nap, Hamvukból ha föltámadnak A bűnösök s számot adnak.
Kézzel írt könyv nyílik ottan: Világ terhe, minden, ott van, Ítéletre felrovottan.	Bűneimben sóhajtozván, Vétkemtől vet lángot orcám, Légy kegyelmes, Uram, hozzám.	Uram, nekik adj jó véget, Kegyes Jézus, kérünk téged, Add meg nekik békességed!
Bíró majd ha széket ül ott, Minden rejtek felderül ott, Zsoldot bűn el nem kerül ott.	Magdolnához lehajoltál, a latorhoz kegyes voltál, Énbelém is reményt oltál.	(Sík Sándor fordítása)
Én szegény ott mit beszéljek, Pártfogómul kit reméljek, Hol a szent is alig él meg?	Méltó imát nem tud ajkam Te könyörülj, Jóság, rajtam, Ne veszíts el örök jajban.	

d) Mi a szöveg meghatározó tere és ideje? Keressétek ki az erre utaló szövegrészeket!

.....

.....

.....

.....

e) Hány szerkezeti részre tagolható a szöveg? Indokoljátok is!

[illegible]

f) Mi az első rész domináns motívuma? Gyűjtsétek ki az erre vonatkozó kifejezéseket!

g) Mit tudtok a szöveg harmadik sorában szereplő két személyről?

h) Olvassátok el az alábbi értelmezést, kulcsszavait rögzítsétek!

A vers egyszerre hivatkozik az ószövetségi Dávid és Apolló isten jós-papnőinek tekintélyére, akiknek az ókorban több görög és héber nyelvű jóvendölést, többek közt az utolsó időkről szólóakat

tulajdonítottak: Dávid és Szibilla nevének együttes feltűnése azt példázza, hogy a középkori kereszténység meghatározott válogatási elvek szerint a görög és római antikvitás szimbolikus neveit is igyekezett bekapcsolni bibliai alapozottságú kánonjába. Az emlékezetnek és a narratív tudásnak ez a tekintélyekre hivatkozó formája ugyancsak általánosan jellemző a korban, ebben az esetben mégis feltűnő, hogy a Dávid és Szibilla névvel megidézett szöveghagyomány rendkívül különböző. Míg Dávid neve az ószövetségi szent szöveg konkrét helyeire utal, addig Szibilláé kétes eredetű jóslatokra. Amikor a középkori gondolkodás a görög vagy a római antikvitás elemeit a bibliai tradícióhoz kapcsolta, annak szent tekintélye az előbbiekre is átsugárzott.

(Gintli Tibor–Schein Gábor: *Az irodalom rövid története*)

B) Assisi Szent Ferenc: *Naphimnusz*

a) Ha nem akadályozna semmilyen szempont, milyen táj az, ahol nagyon szívesen töltenél pár napot?

Képzeld el a tájat, és fogalmazd meg magadban, mit éreznél, ha ott körülnéznél!

b) Hallgassátok meg egymást!

Milyen közös és eltérő vonások vannak a válaszaitokban?

KÖZÖS VONÁSOK	ELTÉRŐ VONÁSOK

c) Assisi Szent Ferenc (1181–1226) *Naphimnusza* a 148. zsoltár újraírásaként indul. Olvassátok el figyelmesen a zsoltárt és a *Naphimnuszt*!

148. ZSOLTÁR

1. Dicsérjétek az Urat! Dicsérjétek az Urat az égből; dicsérjétek őt a magas helyeken! 2. Dicsérjétek őt angyalai mind; dicsérjétek őt minden ő serege! 3. Dicsérjétek őt: nap és hold; dicsérjétek őt mind: fényes csillagai! 4. Dicsérjétek őt egeknek egei, és ti vizek, a melyek az ég felett vagytok! 5. Dicsérjék ők az Úrnak nevét, mert parancsolt és előállottak ők. 6. Örök időre állította fel őket; törvényt szabott és nem tér el attól. 7. Dicsérjétek az Urat a földről: vizeszörnyek és mély vizek ti mind! 8. Tűz és jégeső, hó és köd, szélvihar, a melyek az ő rendelését cselekszik; 9. Ti hegyek és halmok mindnyájan, minden gyümölcsfa s mind ti czedrusok; 10. Vadak és minden barmok, férgek és szárnyas állatok; 11. Földi királyok és minden nemzet, fejedelmek és mind ti földi bírák! 12. Ifjak

és szűzek, vének gyermekekkel: 13. Dicsérjék az Urnak nevét, mert az ő neve dicső egyedül; az ő dicsősége égre-földre kihat! 14. És felemelte az ő népének szarvát. Dicsőítse minden ő kegyeltje: Izráel fiai, a hozzá közel való nép. Dicsérjétek az Urat!

(Károli Gáspár fordítása)

ASSISI SZENT FERENC: NAPHIMNUSZ

Mindenható, felséges Atyánk, hozzád száll a
dicséret, magasztalás, tisztelet és hála.

Minden a te tulajdonod, s nincs ember, aki
méltó lenne nagy neved kimondani.

Áldott vagy Uram, s kezed minden műve áldott,
legfőképpen öreg bátyánk, a Nap;
Az égből néz ő le, és tőle világos a nappal,
és ékes, szépséges ő, tündökletes,
ó, felséges Atyánk, mint te magad.

Dicsérjen nénénk, a Hold meg a Csillagok:
te formáltad őket, s mind oly gyönyörűen ragyog.

Uram, dicsérjen téged bátyánk, a Szél,
a levegő meg a felhő, a derűs ég s a vihar;
te táplálsz teremtményeid ezek áldásaival.

Dicsérjen téged kedves hűgunk, a Víz,
aki hasznos, alázatos és tiszta is.

Uram, dicsérjen téged öcsénk, a Tűz:
vele gyújtasz fényt napszállta után,
szép és félelmetes ő, erős és vidám.

Uram, dicsérjen téged jóságos Földanyánk,
ki hátán hordoz minket s áldásait árasztja ránk:
miénk pompás virága a réten s gyümölcse a fán.

Boldogok, Uram, akik szerelmedért másoknak megbocsátanak,
akik betegséget szenvednek el és keserű kínokat;
boldogok, kik békén tűrik a föld nyomorát,
mert elnyerik őket, felséges Atyánk fényes koronád.

Dicsérjen téged testvérünk, a testi halál,
akitől emberfia nem menekülhet, –
jaj annak, kit a végső perc halálos bűnben talál.
Boldogok, kik szent akaratodban megnyugosznak:
A második halált nem kell elszenvedni azoknak.

Dicsérjétek Urunkat, ég és föld seregei,
Áldjátok őt és nagy alázattal szolgáljatok neki!

(Képes Géza fordítása)

- d) Vizsgáljátok meg a két szöveg első mondatát!
Milyen lényeges különbségeket fedeztek fel?

- e) A fentieket szem előtt tartva bontsátok ki, mi a közös, és mi az eltérő a két műben!

148. ZSOLTÁR

NAPHIMNUSZ

--	--	--

- f) Mi indokolja, hogy a felsorolt elemek az ember rokonaiként jelennek meg?

- g) A fentiek alapján milyen viszony van a megszólaló, Isten és a teremtet világ között?

- h) Mit tudtok Szent Ferencről?

i) Kiegészítő anyag

Nézzetek utána, ki volt Giotto di Bondone, freskói miért fontosak a művészettörténetben!
Olvassátok el az alábbi legendarészleteket!

Melyik legendarészletet ábrázolja Giotto alább látható, Assisiben található freskója?

Szent Ferenc híven Úr Jézus Krisztusba, nem páncélval öltöztetvén avagy törvel, nem ívet¹ viselvén avagy hadi fegyvereket, de szentséges hitnek vértével, keresztnek jegyivel félelm nélkül kezde elmenni. ...az szörnyő farkas mindenestől fogván szája felnyitván Szent Ferenc ellen fut vala, ki ellen Szent Ferenc veté keresztnek jegyét, őtőle es, társától es farkast megehnyétvén,² és futamását megtartá isteni erőnek miatta, és keményen megnyitott száját belrekeszté. És annak utána hozzá kíván őtet, mondá néki: „Jőjj ide, atyámfia farkas, és Krisztusnak felőle parancsolok néked, hogy sem nékem sem egyébnak valakinek árts.” Csuda: legottan kereszt lévén, belrekeszté ő szörnyő száját, és az parancsolat lévén, legottan magát feje-hajtván leterjelszté Szent Ferencnek lábaihoz.

(Rövidített részlet a magyar nyelvű *Jókai-kódex*ből, 1440 körül)

A szombat esti vecsernye után, az előtt az éjszaka előtt, amelyen Szent Ferenc az Úrhoz költözött, a ház fölé, amelyben feküdt, nem túl magasan, sok pacsirta repült, és kört alkotva énekeltek. Mi pedig, akik Szent Ferencsel voltunk, akik ezeket leírtuk róla, tanúsítjuk, hogy sokszor hallottuk, amint ezt mondta: „Ha alkalmam lesz beszélni a császárral, kérni fogom, hogy Isten iránti szeretetből és kérésemre hozzon határozatot és adjon ki rendeletet, hogy egy ember se

fogja el a pacsirta nővéreket. Hasonlóképpen kérni fogom, a városok minden podesztájának, a városok és falvak urainak legyen kötelessége, hogy minden évben az Úr születésekor arra ösztönözzék az embereket, hogy szórjanak gabonát és mindenféle magvakat az útszélekre a városokon és falvakon kívülre, hogy ilyen nagy napokon legyen mit enniük főként a pacsirta nővéreknek, de másfajta madaraknak is.”

(Assisi Szent Ferenc perugiai legendája, 110.,
Varga Imre fordítása)

Mikor egy csapat madárral találkozott, mintha értelmes lények lettek volna, e szavakkal köszöntötte őket. „Madár testvéreim, igencsak dicsérnetek kell a Teremtőtök, aki tollakba öltöztetett benneteket, szárnyakat adott, hogy repülhessetek, nektek adta a tiszta levegőget, és gondoskodik rólatok, hogy semmiben hiányt ne szenvedjete.” A madarak feléje nyújtogatták nyakukat, kiterjesztették szárnyaikat, kitátották csőrüket, és feszülten figyeltek rá. Ő pedig átmelve közöttük csuhájával meg-megérintette őket, de egyik sem mozdult el a helyéről, míg csak engedélyt nem adott rá, majd egyszerre elrepültek.

(Jacobus de Voragine: *Legenda Aurea* – részlet, Szenté Katalin fordítása)

¹ íjat

² megfékezvén, megszelídítvén

C) Jacopone da Todi: *Himnusz a fájdalmas anyáról (Stabat mater...)*

a) Olvassátok el a verset!

Állt az anya keservében
sírva a kereszt tövében,
melyen függött szent Fia,
kinek megtört s jajjal-tellett
lelkét kemény kardnak kellett
kínzón általjárnia.

Óh mily búsan, sujtva állt ott
amaz asszonyok-közt-áldott,
ki Téged szült, Egyszülött!
Mily nagy gyásza volt sírása
mikor látta szent Fiát a
szívtépő kínok között!

Van-e oly szem, mely nem sírna
Krisztus anyjával s e kínra
hidegen pillantana?
aki könnyek nélkül nézze,
hogyan merül a szenvedésbe
fia mellett az anya?

Látta Jézust, hogy fajtája
vétkéért mit vett magára
és korbáccsal vereték.
S látta édes fiát végül
haldokolni vigasz nélkül,
míg kiadta életét.

Kútja égi szeretetnek,
engedd éreznem sebednek
mégét: hadd sírjak veled!
Engedd, hogy a szívem égjen
Krisztus isten szerelmében,
s ő szeressen engemet!

Óh szentséges anya, tedd meg,
a Keresztrefeszítettnek
nyomd szívembe sebeit!
Oszd meg, kérem, kínját vélem,
kinek érdem nélkül értem
tetszett annyit túrni itt!

Jámorul hadd sírjak veled
és szenvedjek mígcsak élek
Avval, ki keresztre szállt!
Álljak a kereszt tövében!
Szívem szíved keservében
társad lenni úgy sovárg!

Szűzek szűze! Légy szívedben
hozzám jó és nem kegyetlen!
Oszd meg vélem könnyedet!
Add hogy sírván Krisztus sírján
sebeit szívembe írnam
s bánatodban részt vegyek!

Fiad sebe sebesítsen!
Szent keresztje részegítsen
és vérének itala,
hogyan pokol tüzén ne égjek!
S az ítélet napján, kérlek,
te légy védőm, Szűzanya!

Ha majd el kell mennem innen,
engedj győzelemre mennem
anyád által, Krisztusom!
És ha testem meghal, adjad
hogy lelkem dicsőn fogadja
a pálmás paradicsom!

(Babits Mihály fordítása)

b) Az evangéliumi történet mely részének újraírása a költemény?

c) Olvassátok el az Újszövetségből az alábbi evangéliumi részletet!

26Ahogy elvezették, megállítottak egy cirenei embert, Simont, aki éppen a mezőről tartott hazafelé. Vállára adták a keresztet, hogy vigye Jézus után. 27Nagy tömeg követte, asszonyok is, akik jajgattak és sírtak miatta. 28Jézus hozzájuk fordult: „Jeruzsálem leányai – mondta nekik –, ne engem sirassatok. Inkább magatokat és gyermekeiteket sirassátok, 29mert jönnek majd napok, amikor azt fogják mondani: Boldogok a meddők, akik nem szültek, nem szoptattak. 30Akkor majd unszolni kezdik a hegyeket: Omoljatok ránk! És a dombokat: Takarjatok el! 31Mert ha a zöldellő fával így tesznek, mi lesz a sorsa a kiszáradt fának?”

32Két kivégzésre ítélt gonosztevőt is vittek vele. 33Amikor odaértek arra a helyre, amelyet Koponya-helynek hívtak, ott fölfeszítették, s a gonosztevőket is vele, egyiküket jobbról, másikukat balról. 34Jézus pedig mondta: „Atyám, bocsáss meg nekik, hisz nem tudják, mit tesznek.” Ruháján sorsot vetve megosztottak. 35A nép bávészkozott, a főtanács tagjai gúnyolódtak: „Másokat megmentett – mondták –, most mentse meg magát, ha ő a Messiás, az Isten választottja.” 36Gúnyt űztek belőle a katonák is, odamentek és ecettel kínálták: 37 „Ha te vagy a zsidók királya, szabadítsd meg magad!” – mondták. 38Feje fölé görög, latin és héber nyelvű feliratot tettek: „Ez a zsidók királya.” 39Az egyik fölfeszített gonosztevő káromolta: „Nem te vagy a Krisztus? Szabadítsd meg hát magad és minket is.” 40A másik rászólt: „Nem félsz az Istentől? Hisz te is ugyanazt a büntetést szenveded. 41Mi tetteink méltó jutalmát kapjuk. De ő nem csinált semmi rosszat.” 42Aztán hozzá fordult: „Jézus, emlékezzél meg rólam, országodban.” 43Ezt válaszolta neki: „Bizony mondom neked, még ma velem leszel a mennyben.”

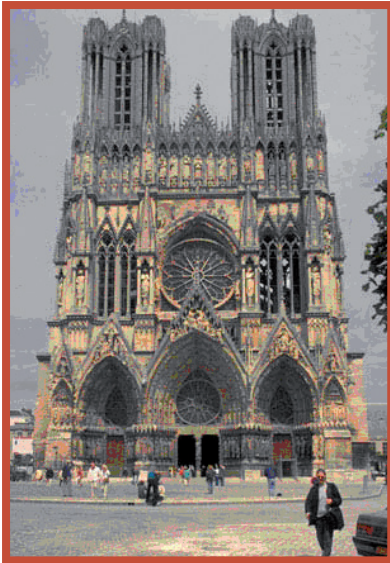
44A hatodik óra körül sötétség támadt az egész földön, s egészen a kilencedik óráig tartott. 45A nap elsötétedett, a templom függönye közepén kettéhasadt. 46Jézus ekkor hangosan felkiáltott: „Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet.” E szavakkal kilehelte lelkét. 47Amikor a százados a történeteket látta, dicsőítette az Istent, s azt mondta: „Ez az ember valóban igaz volt.” 48És az egész kíváncsi tömeg, amely összeverődött, a történetek láttán mellét verte, és szétoszlott. 49Jézus ismerősei pedig, köztük az asszonyok is, akik Galileából kísérték, távolabb állva látták mindezt.

(Lk 23, 26-49, Dr. Kosztolányi István fordítása)

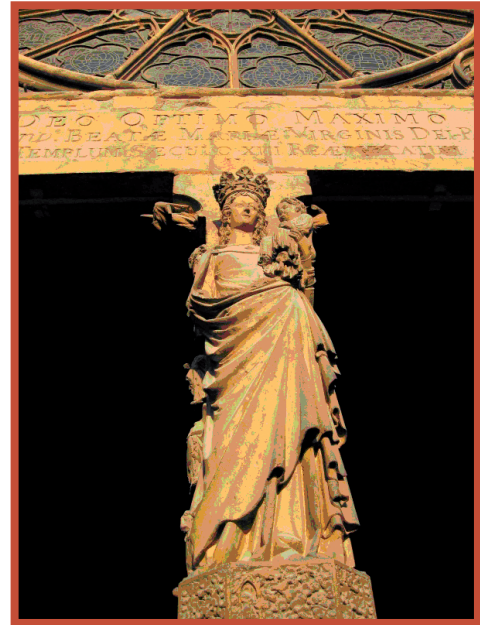
d) Milyen lényeges nézőpontbeli különbséget fedeztek fel az evangéliumrészlet és a Todi-szöveg között?

	EVANGÉLIUM	STABAT MATER
KI LÁT (NÉZŐPONT)		
MIT LÁT (FÓKUSZ)		

- e) Vizsgáljátok meg az alábbi képeket, és vessétek össze Georges Duby francia művészettörténész tanulmányrészletével! Észrevételeiteket írjátok a képek mellé!

A reimsi Notre-Dame-katedrális

A katedrális központi kapuja

Angyali üdvözlés és látogatás

Amikor a reimsi katedrális építése befejeződik, a Mária-alakok már mindenütt megjelennek az épületen. Mária alakja kiemelkedik a központi kapu falközében. Körülötte az angyali üdvözlés, Mária látogatása Erzsébetnél, Jézus bemutatása láthatók. A boltívek emberi történetét mesélik el, s ugyanakkor szüzességének szimbolikus képeit is bemutatják.

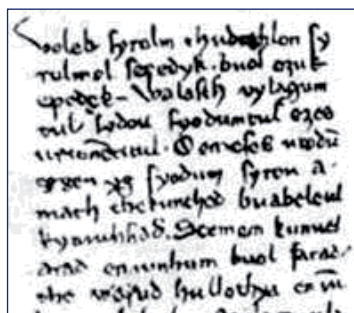
Az a kép, amelyet a XIII. századi teológusok a teremtésről és a megtestesülésről kialakítanak, megszabadítja a világot a rettegéstől. A nyugati kereszténység felismeri, hogy a bűnt nem lehet pusztán rítusokkal kialakított pénzösszegekkel megváltani. Az ember most már tudja, hogy üdvösségét tettekkel érheti el – s még inkább szándékaival, a szeretettel és az értelemmel, amelyek feltárlják előtte Istennel való azonosságát, s arra ösztönzik, hogy térjen meg hozzá, és minél tökéletesebben kövesse. A bűn azonban megmarad, általa homályosul el az anyag. Súlyossá teszi a testet, és akadályt képez a teremtés nélkül létező fény előtt. E világon egyedül Jézus tudta legyőzni. Egyedül ő képes megváltani az embert. Ezért kell követni a jó mestert.

(Georges Duby: *A katedrálisok kora*)

f) Milyen megállapításokat tudtok tenni a d) és e) feladat megoldásai alapján?

3. Az Ómagyar Mária-siralom

- a) Az alábbiakban első magyar nyelvű versünk, az *Ómagyar Mária-siralom* (1300 körül) kódexbeli megjelenését látjátok. Próbáljátok meg kibetűzni a szöveget! Nem baj, ha vannak foszlányemlékeitek róla. Írjátok ceruzával a szöveg mellé olyan szavakat, melyeket felismertetek!

- b) Most olvassátok el a feltehetően jól értelmezett, szövegű változatot! Van olyan szó, kifejezés, esetleg mondat, amit most értetek meg? Húzzátok alá a helyeket! Írjátok a szöveg mellé értelmezéseketek!

Volek syrolm thudothlon sy
rolmol sepe dyk. buol ozuk
epedek. Walasth vylagum
tul sydou fyodumtul ez es
urumetuul. O en eses urodu(m)
eggen yg fyodum Syrou a /
/ niath thekunched buabeleul
kyniuhhad. Scemem kunuel
arad en iunhum buol farad
the werud hullothy en iu(m) /

- c) Az *Ómagyar Mária-siralom* a Leuveni-kódexből került elő 1922-ben. Itt most az olvasatát és egy értelmezését olvashatjátok. A kérdésekre a mai magyar nyelvünkhöz közelebb álló értelmezés alapján válaszoljatok!

ÓMAGYAR MÁRIA-SIRALOM

PAIS DEZSŐ OLVASATA

Volék sirolm tudotlon.
Sirolmol sepedik,
buol oszuk, epedek,

Választ világumtuul,
zsidou fiodumtuul,
ézes ürümenttüül.

Ó én ézes urodum,
eggyen-igy fiodum,
sírou anyát teküncsed,
buabeleül kinyuhhad!

Szemem künyüel árad,
junhum buol fárad.
Te vérüd hullottya
én junhum olélottya.

Világ világa,
virágnak virága,
keserűen kinzatul,
vos szegekkal veretül!

Uh nekem, én fiom,
ézes mézüül,
szégyenül szépségüd,
vírüd hioll vizeül.

Sirolmom, fuhászatum
tertetik kiül,
én junhumnok bel bua,
ki sumha nim hiül.

Végy halál engümet,
eggyedűm ilyen,
maraggyun urodum,
kit világ féllyen!

Ó, igoz Simeonnok
bezzeg szovo ére:
én érzem ez bútürüt,
kit níha egíre.

PAIS DEZSŐ ÉRTELMEZÉSE

Valék siralom tudatlan.
Siralomtól süppedek
bútól aszok, epedek,

Választ világomtól,
zsidó fiacskámtól,
édes örömettől.

Ó én édes uracskám,
egyetlen egy fiacskám!
síró anyát tekintsed,
bújából kinyújtsad!

Szemem könnytől árad,
Én keblem bútól fárad.
Te véred hullása
én keblem alélása.

Világ világa,
virágnak virága,
keserűen kínszatól,
vas szegekkal veretel!

Ó, nekem, én fiam,
édes, mint méz!
szégyenül szépséged,
véred ürül vízként.

Siralmam, fohászkodásom
terjed kívül,
én keblemnek belső búja
mi soha nem hűl.

Végy halál engemet,
egyetlenem éljen,
maradjon uracskám
kit világ féljen!

Ó, igaz Simeonnak
biztos szava ére:
én érzem ez bútört,
mit valamikor ígére.

Tüüled válnum;
de nüm valállal,
hul így kinzassál,
fiom, halállal!

Zsidou, mit téssz türvéntelen,
Fiom mert hol biüntelen.
Fugvá, husztuzvá,
üklelvé, ketvé ülüd!

Kegyüggyetük fiomnok,
ne légy kegyülm mogomnok!
Ovogy halál kináál
anyát ézes fiáál
egyembelű ülljétük!

Elválám tőled,
de ne volna,
hogy így kínzatol,
fiam halálra.

Zsidó mit téssz törvénytelen,
mert fiam büntelen hal.
Fogva, huzogatva,
öklelve, kötve ölöd.

Kegyelmezzetek fiamnak,
ne legyen kegyelem magamnak,
avagy halál kínjával
anyát édes fiával
egyetemben öljétek!

- d) Van-e olyan kifejezés, amelyet nem értetek?
Próbáljátok meg közösen értelmezni a homályos részleteket!

- e) Ki a vers megszólalója? Változik-e a megszólaló személye?

- f) A passió mely részét idézi meg a megszólalás?

- g) A ritmusról, rímről nagyon sokat tanultatok már.
Ismereteitek alapján bizonyítsátok minél több érvel a szöveg fokozott zeneiségét – tehát keressetek minél több ismétlődést a versben úgy, hogy próbáljátok meg rendszerezni is azokat!

AZ ISMÉTLÉS FAJTÁJA	PÉLDÁK

h) Milyen igeidők, igemódok szerepelnek a szövegben? Milyen hatás forrása ez?

4. A *Stabat mater* és az *Ómagyar Mária-siralom*

Hasonlítsátok össze a *Stabat mater*t az *Ómagyar Mária-siralom*mal!

Készítsetek szemponttáblázatot munkátok rögzítésére!

SZEMPONTOK	STABAT MATER	ÓMAGYAR MÁRIA-SIRALOM

5. A himnuszok szerepe a hitélet gyakorlásában

- a) A már ismert jelek (jelöléstechnika) alkalmazásával olvasd el az alábbi szöveget!

A kereszténység korai szakaszában az irodalmi megnyilvánulások *nem váltak el a közösségi vagy egyéni hitgyakorlattól*, sőt a hit gyakorlásához a hívőknek kezdettől szükségük volt irodalmi művekre. A művészetnek, illetve szűkebben az irodalomnak a maiakkal rokonítható fogalmai, amelyek az esztétikai szabadság jegyében fogantak, e korról kapcsolatban nem használhatók. A kereszténység kezdeti időszakának alkotásai kivétel nélkül a közös hitgyakorlathoz és a hit tapasztalatához kapcsolódtak, a hétköznapi és az ünnepi misék liturgiájához. Eredendően tehát egy jól meghatározható közösség és alkalom használatára készültek, és szerzőjük is a közösség egy tagjának tekintette magát, nevének megörökítése nem jutott eszébe. A szerzőség a középkori irodalom későbbi szakaszaiban sem tartozik feltétlenül a művekhez. A művészet helye biztosítva volt az élet mindennapi gyakorlatában, a szerző nevére nem volt szükségük a mű használóinak ahhoz, hogy bizonyos műveket egymáshoz rendeljenek. A szerzőség modern fogalmához hasonlóan eredetiségről sem beszélhetünk a középkori himnuszokkal kapcsolatban. Az ismert szövegek egy-egy alaptéma variációi, gyakorta hosszabb részeket is szó szerint átvesznek egymástól. Az énekek variációkban rendkívül gyorsan elterjedtek Európa legkülönbözőbb régióiban. Ha nem kevés műnek mégis megjegyezték a szerzőjét, az azért történt, mert az egyház által nagyra becsült nevek – például szentek nevei – tekintélyt kölcsönöztek a művek kijelentéseinek.

(Gintli Tibor–Schein Gábor: *Az irodalom rövid története*)

- b) Értelmezd a szakszöveg következő kifejezését:

„A művészet helye biztosítva volt az élet mindennapi gyakorlatában”!

- c) Olvasd el!

Az *Ómagyar Mária-siralom* a SZEKVENCIA (jelentése: sorrend) műfajába tartozik, amelynek dallammenetében több dallamszakasz ismétlődik, illetve variálódik, a kötött szótagszámú sorok pedig a himnuszokhoz hasonlóan rímelenek. Ez a forma a liturgikus és a világi énekek költészetében is rendkívül elterjedt a 13-14. században. A vers nem hangozhatott el misén vagy a miséhez tartozó énekalkalmakkor, csak világi hívek közös imádkozásain, tehát ez is éneklésre volt szánva, két kórusban, egymásnak felelgetve adhatták elő.

(Gintli Tibor–Schein Gábor: *Az irodalom rövid története*)

6. Házi feladat

Keress illusztrációt!

Egy könyvkiadó úgy döntött, hogy a tanult négy himnusz kiadja egy antológiában.

- a) Keress képet valamelyik himnuszhoz! Ha megoldható, hozd el a digitalizált vagy papír alapú (lehetőleg színes) képet!
- b) Legalább két mondatban indokold választásodat!

3. A TEMPLOM ÉS A KOLOSTOR IRODALMA 2.

BELSŐ UTAK

A középkor vallásos embere számára igen fontos volt annak átgondolása és tudatosítása, hogyan is éljen annak érdekében, hogy elnyerje az *üdvözlést*. Ez a gondolkodás igen sokszor jelenik meg a belső lélektörténetek alakulásának bemutatásában, hiszen a lélek a belső tökéletesedés által, az önmagán végzett kitartó és lényegében befejezhetetlen munka során jut el a teremtői szándékkal való azonosulásig, istenképmás voltának kiteljesítéséig. A léleknek ez az igénye számos ponton összeütközhet a világ külső igényeivel. Ezt az ellentétet a középkori gondolkodás erőteljesen kiélezte. Úgy tartották ugyan, hogy az emberi lélek a világban végzi munkáját, és erényei jó cselekedetekben nyilvánulnak meg, a világ vonzása azonban veszélyeket is rejt számára. Ezeket nevezték bűnöknek. A bűnöket a középkor szinte kizárólag a test vágyaival hozta összefüggésbe, de igazi áldozatuk mindig a lélek volt.

1. A belső utak

Popper Péter pszichiáter *A belső utak könyve* című művében a következőket írja:
„Az emberi kultúra erőfeszítésből származik. A kultúrateremtő erőfeszítések közé tartozik az ember belső vívódása önmagával, kínlódásai azon az úton, amelyet végigjár.”

- a) Fogalmazz meg legalább három olyan élethelyzetet, amikor az ember vívódik (vívódhat) magával!
Az egyes ember életét meghatározó helyzetekre gondolj elsősorban!

- b) Hallgassátok meg egymás gondolatait!

2. Az útkeresés lehetőségei

- a) Olvassátok el figyelmesen az alábbi két szöveget!

Lakásunkhoz csöpp kert is tartozott, és ezt használtuk az egész házzal együtt. Gazdánk, a tulajdonos ugyanis nem lakott velünk. Ide hajszolt tehát szívem zűrzavara, ahol senki sem gátolt magammal vívott szenvedélyes pörömben, míg el nem csitul, te tudtad, miképpen. Én sem sej-

tettem még a végződést. Üdvös esztelenség ragadott magával és haldokoltam, hogy éljek. Tudtam, mennyi rossz rejtőzik bennem, de hogy hamarosan milyen jóvá cseperedhetek, igazán nem gondoltam.

Tehát a kertbe futottam, de Alypius nyomon követett. Jelenléte nem zavarta magányomat. Ilyen lelkiállapotban mikor is hagyott ő magamra engem?

Amennyire lehetséges volt, az épülettől távolabb foglaltunk helyet.

Lelkem borzongott és zavaros háborgással méltatlankodtam, miért is nem kötök szívem szerint való egyezséget veled, Istenem? Hogy végre illet kössek, sürgetve sürgette minden porcikám és dicséretét egekig magasztalta.

És hogy eljussak idáig, nem volt szükségem kocsira, hajóra, még annyi lépés sem kellett, amennyivel a háztól ülőhelyemig jutottam. Hogy ne csak elinduljak, hanem meg is érkezzek oda, mást nem jelentett, mint az indulás akarását, de erős és elszánt, teljes akarását. Nem félig-meddig sebesült, ide-oda ingó s hányódó akarat kell ide. Az ilyennek egyik fele talpra szökken, a másik pedig elhanyatlik a változó küzdelemben.

Szent Ágoston: *Vallomások*. A kerti jelenet részlete
(Városi István fordítása)

Az emberélet útjának felén
egy nagy sötétlő erdőbe jutottam,
mivel az igaz utat nem lelém.
Ó szörnyű elbeszélni mi van ottan,
s milyen e sűrű, kúsza, vad vadon:
már rágondolva reszketek legottan.
A halál sem sokkal rosszabb, tudom.
De hogy megértsd a Jót, mit ott találtam,
hallanod kell, mit láttam az uton.
Akkortájt olyan álmodozva jártam:
nem is tudom, hogyan kerültem arra,
csak a jó útról valahogy leszálltam.
De mikor rábukkantam egy hegyaljra,
hol véget ért a völgy, mély, mint a pince,
melyben felébredt lelkem aggodalma,
a hegyre néztem s láttam, hogy gerince
már a csillag fényébe öltözött,
mely másnak drága vezetője, kincse.
Így bátorságom kissé visszajött,
mely távol volt szívemből teljes éjjel,
melyet töltöttem annyi kín között.

Dante *Isteni Színjátékának* kezdő sorai
(Babits Mihály fordítása)

b) Mi a két megszólalás közötti hasonlóság?

- c) Értelmezzétek a „haldokoltam, hogy éljek” paradoxont!

- d) Gyűjtsetek a fentiekén kívül minél több hasonlóságot a két szöveg között (idézzetek)!
A szempontokat is rögzítsétek!

SZEMPONT	MEGJELENÉSE A KÉT SZÖVEGBEN

3. Egy lehetséges út megtalálása

- a) Próbáld meg 3-4 mondatban megjósolni, hogyan fejeződik be Szent Ágoston vívódása!

- b) Olvasd el a *Vallomások* következő részletét!

„Meddig haragszol még Uram, szüntelenül? Ne emlékezzél meg régi gonoszságaimról.”

Éreztem, hogy ezek a gonoszságok béklyóba fognak engem. Ajkam szálnalmas szavakat nyög-dicsélt. Meddig? Meddig lesz ez a holnap, és ez az újra holnap? Miért nem most rögtön? Aljassá-gomnak miért nem veti végét mindjárt ez az óra?

Így szóltam és szívem keserves szomorúságával zokogtam.

És íme, a szomszédos házból hangot hallok. Ének csendül, nem tudom hogyan, mintha fiú vagy leányka mondaná, és többször ismételné:

Tolle, lege
Tolle, lege
Vedd föl, olvasd
Vedd föl, olvasd...

Arcom íziben megváltozott. Kutattam rögtön emlékezetemben, akad-e olyan játékféle, amelyben ilyet szoktak énekelni a gyerekek? Egyáltalán nem jutott eszembe, hogy hallottam volna valahol ilyesmit.

Visszaszorítottam könnyeim patakját és fölugrottam. Csupán arra magyaráztam ezt a szózatot, hogy mennyei parancs zendült most felém, üssem föl a könyvet és olvassam el a legelőször szemembe ötlő fejezetet. Hallottam ugyanis Antaltól, hogy intést kapott az evangéliumból, pedig egészen véletlenül toppant be annak olvasásakor. Mintha neki mondotta volna a fölolvasott szöveg:

„Menj, add el amid vagyon és oszd el a szegényeknek, és kincsed leszen a mennyeknek; és jér kövess engem.” És hozzád tért azonnal erre a csodálatos megnyilatkozásra. Tehát följazottan siettem vissza a helyre, ahol Alypius üldögélt, mert ott tettem le az apostol könyvét, midőn fölkeltem onnan. Kezembe kaptam, fölütöttem és csöndben olvastam azt a fejezetet, amelyre először esett a szemem:

„Nem tobzódásban és részegeskedésben, nem bujálkodásban és kicsapongásban, nem civódásban és versengésben, hanem öltsetek magatokra az Úr Jézus Krisztust és ne gondozzátok a testeteket a vágyakozásokra.”

c) Mennyiben valósultak meg elvárásaid?

d) Mi az a döntő mozzanat, amely kibillenti Ágostont a küzdelemből, a gyötrődésből?

e) Hogyan cselekszik ezután?

f) Magyarázd meg, miért így cselekszik!

4. Házi feladat

Jelek, jelképek a Bibliában és a középkorban

Válassz az alábbi feladatok közül!

- a) Nézz utána, mi a történetük az alábbi szállóigéknek!
Hogyan kapcsolódik keletkezési történetük, jelentésük, értelmezésük az óra anyagához?

Mene, mene tekel ufarszin.

In hoc signo vinces.

- b)** Gyűjts a *Bibliáról* való ismereteid alapján olyan jelképeket, amelyek a kereszténységhez kapcsolódnak!

[illegible]

c) Olvasd el a *Szent Margit-legenda* részletét!

Ki volt Margit?

Próbáld meg minél több ponton az óra anyagához kapcsolni az olvasottakat!

Mikoron Szent Margit asszonynak adnak vala köntöst, kápát¹ jobb posztóból a társinál, tehát szégyenli vala megviselni. Ha mikoron pedig kényszerítették vala a priorisszától² elviselni a ruhát atyjának, anyjának tisztességéért, tehát Szent Margit asszony elmegyén vala a konyhára, és a konyhán való fazekaknak és egyéb edényeknek mosásával és sepréseknek porával sieti vala megfeketíteni. Mikoron őneki új ruhát adnak vala, csak alighogy valamikoron az ő ruháját elváltoztatta, mignem mindenestől fogva megavult, szakadozott. Örül vala Szent Margit asszony immár az ennyi aláztosságnak jegyéről és a boldog szegénységről....

Nagycsütörtökre jutván pedig, megmossa vala a szororok³ lábait nagy alázatossággal, akik valának az időben e klastromban számmal hetvenen. És nemcsak a szororok lábait mossa vala meg, de még a szolgálóknak is lábukat megmossa vala nagy alázatossággal és ájzatossággal és nagy siralommal. Térden állván megyen vala egy szoror lábától a más szoror lábához, és úgy mossa vala és megtörli vala ő fejének fedelével és megcsókolja vala; és azután ugyanazon fedelet avagy ruhát azonképpen fején viseli vala. Ezt pedig Szent Margit asszony, hogy megmoshassa lábukat, megkéri vala a priorissától engedelmességért minden esztendőben, mindattól fogva, hogy Szent Margit asszonynak jó okossága volt. A priorissza pedig örömetest neki hagyja vala.

[illegible]

d) A ma közkedvelt szerepjátékokból talán már ismered a „Bestiárium” kifejezést. A középkor egyik igen kedvelt, többször újraírt, átfogalmazott gyűjteményeit is Bestiáriumoknak nevezték. Fő céljuk az volt, hogy az egyes állatok valóságos vagy föltételezett tulajdonságaival bizonyos erényeket vagy bűnöket szimbolizáljanak, ezzel is erkölcsi tanulságot nyújtva. Érdekességgént meg kell említenünk, hogy egy-egy állat allegorikus jelentése nem mindig volt egyértelmű. A bagoly például nem repül éjszaka, mert a nap fénye elvakítja, ezért azokat az embereket

1 köpeny

2 apácafőnöknő

3 lat. *soror*: itt apáca

6. Jelképek az *Isteni színjáték* első énekében

Már az eddigiekből is kiderült: a középkor világképének meghatározó jellegzetessége, hogy a látható, földi világ jelenségei elsősorban *jelképei* a mennyei világnak. Ezért minden olyan érzékelés mögött, amely nem megy túl a láthatón, a tapasztalhatón (*immanens*) van valami lényegi, láthatatlan (*transzcendens*). Minden, ami földi, érzékelhető és változó, lényeg nélküli. A lényeg változatlan és örök.

a) Olvassátok el újra az *Isteni Színjáték* első énekének kezdetét!

ELSŐ ÉNEK

A sötét erdőben

„Az emberélet útjának felén
egy nagy sötétlő erdőbe jutottam,
mivel az igaz utat nem lelém.
Ó szörnyű elbeszélni mi van ottan,
s milyen e sűrű, kúsza, vad vadon:
már rágondolva reszketek legottan.
A halál sem sokkal rosszabb, tudom.
De hogy megértsd a Jót, mit ott találtam,
hallanod kell, mit láttam az uton.
Akkortájt olyan álmodozva jártam:
nem is tudom, hogyan kerültem arra,
csak a jó útról valahogy leszálltam.
De mikor rábukkantam egy hegyaljra,
hol véget ért a völgy, mély, mint a pince,
melyben felébredt lelkem aggodalma,
a hegyre néztem s láttam, hogy gerince
már a csillag fényébe öltözött,
mely másnak drága vezetője, kincse.
Így bátorságom kissé visszajött,
mely távol volt szivemből teljes éjjel,
melyet töltöttem annyi kín között.
És mint ki tengerről jött, sok veszéllyel,
amint kiért lihegve, visszafordul,
még egyszer a vad vízen nézni szélllyel:
úgy lelkem, még remegve borzalomtul
végignézett a kiállt úton újra,
melyen még élve senkisem jutott túl.
Majd fáradt testemet kissé kifújva
megint megindulék a pusztá lejtőn,
mindég alsóbb lábam feszítve súlyra.
És ím, amint meredni kezde lejtőm,
egy ürge, könnyű párdúc tűnt elémbé
szép foltos bőrrel, csábosan, megejtőn.
S nem tágitott utamból tarka képe,

inkább elzárta s úgy előmbe hágott,
hogy futni fordultam már, visszalépve.
De hajnal aranyozta a világot
s feljött a nap azon csillagsereggel,
mely véle volt, midőn e szép csodákat
megmozdítá Isten az első reggel:
úgy hogy nekem reményt az ellenségre
vínom párduccal s tarka szörnyeteggel
adott az óra s évszak édessége:
de jaj! a félelem megint leláncolt,
feltűnven egy oroszlán szörnyü képe:
mely emelt fővel közeledni látszott
s dühös éhséggel zsákmányát kereste,
úgy hogy a lég tőle remegni látszott.
S egy nőstényfarkas, melynek vézna teste
terhesnek tűnt föl minden céda vággyal
s ki miatt lőn már annyi népnek veszte.
Ez megbénított olyan bénasággal,
hogy elvesztém a magasság reményét
a láttából eredő gyávasággal.
És mint ki lesné kocka nyereményét,
ha jó a pillanat, mely vakra forgat,
búsan átkozza játékos merényét:
olyanná tőn engem e nyugtalan vad,
mely újra elűzött a magasságtól
ama vidékre, ahol a nap hallgat.
És míg így én, távol a napvilágtól
tépődtem: im valakit mintha látnék:
rekedtnék tűnt fel hosszú némaságtól.
Jött a nagy pusztában; s én rákiálték,
amint megláttam: »Könyörülj meg rajtam,
akárki vagy, igaz ember vagy árnyék!«
Felelt: »Nem ember, ember régen voltam.
Szüleim Mantovából mindaketten

lombardok voltak: de már rég megholtam.
 Bár későcskén, sub Julio születtem,
 jó Augustus alatt Rómában éltem,
 híven a régi, hazug istenekben.
 Költő valék és versben elregéltem,
 mint menekült, míg nagy Ilion égett,
 Anchises jámbor magzata az éjben.
 De mondd, mi hajt a völgybe vissza téged?
 Mért nem törekszel fel a szép halomra,
 melyen kívül nem lehetsz üdvösséget?»
 »Vergiliusz vagy hát s ajkadról omla
 ama hatalmas ének égi víze?» –
 feleltem s szégyen szállt a homlokomra. –
 »Ó minden költők dicsősége, dísze,
 ki könyved oly buzgón szereti régen,
 legyen mostan kegyedben némi része.
 Mesterem, mintaképem vagy te nékem,
 te vagy csupán, kitől örökbe kaptam
 a zengzetes szót, mely ma büszkeségem.
 Látod, előttem milyen szörnyű vad van,
 védj tőle, híres bölcs, mert szembeszállni...
 vérem remeg a pusztá gondolatban!«

(Babits Mihály fordítása)

- b)** Alkossatok 3-4 fős csoportokat a szövegrész feldolgozásához!
 Minden csoport egy megfigyelési szemponton fog dolgozni, de a csoporton belül is megoszt-
 hatjátok a munkát. A megfigyelési szempontok:
1. A sötétség és világosság fogalomköréhez kapcsolódó fogalmak
 2. A mélység és magasság fogalomköréhez kapcsolható fogalmak
 3. Az utas lélekállapotát jelölő kifejezések
 4. Azok a lények, alakok, akikkel találkozik az utas
- A munka végeztével választott szóvivőtök foglalja össze a többiek számára a megoldásaitokat!

- A)** A sötétség és világosság fogalomköréhez kapcsolódó fogalmak

- (1) Írjátok ki a szövegből a sötétséghez és a világossághoz kapcsolódó, ezekkel rokonítható fogal-
 makat!

SÖTÉTSÉG	VILÁGOSSÁG

- (2) Idézzetek fel olyan bibliai történetmozzanatokot, melyekben szerepet kap a sötétség, a fény vagy valamilyen velük rokonítható jelenség!

- (3) Mi lehet a két fogalom allegorikus jelentése?

B) A mélység és magasság fogalomköréhez kapcsolható fogalmak

- (1) Írjátok ki a szövegből a mélységhez és a magassághoz kapcsolódó, ezekkel rokonítható fogalmakat!

MÉLYSÉG (LENT)	MAGASSÁG (FENT)

- (2) Idézzetek fel olyan bibliai történetmozzanatokot, melyekben szerepet kap a hegy vagy az ellentétként is értelmezhető síkság, puszták!

(3) Mi lehet a két fogalom allegorikus jelentése?

C) Az utas lélekállapotát jelölő kifejezések

(1) Írjátok ki a szövegből olyan kifejezéseket, melyek a megszólaló lelkiállapotára utalnak!

(2) Keressetek a Szent Ágoston-szövegből olyan részleteket, melyek – ebből a szempontból – rokoníthatóak a Dante-részlettel!

(3) Fogalmazzatok meg, mi a két lélekállapot közötti hasonlóság, mi van a háttérükben!

D) Azok a lények, alakok, akikkel találkozik az utas

(1) Rendszerezétek az alakokat!

(2) Gyűjtsétek ki a három állat legfontosabb jellemzőit!

(3) A fentiek alapján vannak-e sejtéseitek arról, hogy milyen emberi tulajdonságokat jelképezhetnek ezek az állatok?

(4) Gyűjtsetek érveket arra, milyen okai lehetnek annak, hogy az utas kísérője, gyámolítója Vergilius lesz!

7. Az egyetemes rend az *Isteni Színjátékban*

Dolgozzatok párban!

Olvassátok el figyelmesen az alábbi ismeretközlő szöveget!

Ezután az első énekből vett további idézetekben jelöljétek be azokat a részeket, amelyek egybevágnak az ismeretközlő szöveg állításaival!

Írjátok melléjük azt is, hogy pontosan mivel!

Dante művében az egyetemes rend megismerésének vágya a végtelenség felé való törekvést is jelenti, hiszen e rend forrása maga a végtelen Isten. Az *Isteni Színjáték* csúcspontja éppen ennek az isteni végtelenségnek a megtapasztalása egy elragadtatott látomás keretében. Ezt a végtelenség felé törekvő szándékot a versforma, a TERCINA is kifejezi. A hármas szám a három isteni személyre is utal, s ezért a mű egész szerkezetét uralja.

A szöveg három nagy egységre tagolódik (POKOL, PURGATÓRIUM, PARADICSOM) melyeknek tulajdonképpen mindegyike 33 énekből áll, bár a Pokol első éneke, amely az egész mű bevezetéseként fogható fel, az első egységet 34 énekre bővíti. Így végül megjelenik az isteni tökéletességre utaló 100-as szám. A hármas számon alapuló számmisztika is, mint az utazás egésze, végső értelmét az utolsó énekekben nyeri el. A mű hőse a három vakító fénykör egységének látomásában az „egy Isten három személy” emberi értelemmel felfoghatatlan, felmérhetetlen titkának közelébe jutott.

»Tenéked másik úton kell ma járni« –
felelt, midőn meglátta, hogy sirok –,
»ha nem akarsz e vad helyen megállni:
Mert ez a szörny, kitől könnyed csorog,
útjába állna, bárki közelednék,
úgy hogy halála lenne e birok.
És oly gonosz, hogy sohse csöndesednék,
rossz vágyának sohsem elég a kár
s evés után csak annál éhesebb még.
[...]
Miért is úgy hiszem, javadra váland,
ha most követsz és az én vezetésem
utat neked az örök helyre tárand,
hol elszorúlsz majd annyi szenvedésen,
láttán a sok keserves antik árnyak
s az új halált kívánó bús nyögésen.
Onnan azokhoz mégy, kik bízva várnak
a tűzben is, mert egykor, úgy remélik,
– bármikor –, a boldog seregbe szállnak.
S ha te is vágysz felhágni majd az égig,
lesz egy lélek, ki méltóbb nálam arra,
vele hagylak, nem kísérek végig.
Mert a Császár, kinek fenn áll hatalma,
általam (mert törvénye ellen éltem)
nem engedi, hogy nyílna birodalma.
Úr mindenütt s ott kormányoz az égben,
ó boldog, kit oda választ az üdvre,
hol városában ül királyi székben!«
S én szóltam: »Költő, kérlek könyörögve
azon Istenre, kit te nem ismertél,
hogy ne jussak ennyi kínra se többre,
hogy ahova ígérted, elvezetnél,
hogy lássam a szent Péter kapuját
s a szörnyű jajt a kárhozott seregnél.«
Elindult, és én követtem nyomát.

8. Házi feladat*A politika megjelenése az Isteni Színjátékban*

- a) Elevenítsd fel történelmi ismereteidet! Mit tudsz az investitúraháborúról?

- b) Vajon miért ejtette mélységesen zavarba a keresztény híveket ez a harc?

- c) Mit tudsz az avignoni fogságról?
Milyen nagyhatalmi harc húzódott meg mögötte?

- d) Olvasd el az alábbi szöveget!

A pápaság világi hatalomra törése, az avignoni fogság Dante életének időszakára esett. Dante ezeket az eseményeket a korabeli pápák kapzsi hatalomvágyának következményeként értékelte. Fokozatosan eltávolodott családjá hagyományos pápapárti (guelf) elkötelezettségtől. Száműzése után egyre erősebben a császárpárti (ghibellin) elkötelezettség jellemezte. A mélyen vallásos Dante úgy vélte, a földi világ egésze nagy lépést tenne az üdvözülés felé vezető úton, ha megvalósulna a keresztény világ egysége. Az *Isteni Színjáték* korábban jobb híján politikainak nevezett rétege ugyanarról az üdvözülésről szól, mint a nagy utazás egésze, csupán az isteni akarat megvalósulásának egy másik szintjét képviseli. Az utazásból kirajzolódik a legátfogóbb isteni rend, amely az emberi történelemben és az egyes ember léttörténetében egyaránt előírja megvalósításának követelményét.

(Gintli Tibor–Schein Gábor: *Az irodalom rövid története*)

- e) A fentiek alapján vajon mely hatalmak allegorikus megtestesítői az első énekben szereplő állatok?

párduc:

oroszlán:

nőstényfarkas:

9. Házi feladat

Az én Poklom

Dante a Pokol tereit körökre és gyűrűkre osztotta. A körök lefelé egyre szűkebbek, a legalsó kör a Föld centruma.

Tanulmányozd Dante felosztását, majd bújjál Dante szerepébe, és egy általad választott személy kíséretében tégy utazást a Pokol mélyére!

Írd le azt is, hogy kikkel találkozol ott, és milyen bűnök miatt bolyonganak a kárhozott lelkek!

Dolgozz külön lapra!

A POKOL BEOSZTÁSA

(A körök lefelé egyre szűkebbek. A legalsó kör a Föld centruma.)

DIS VÁROSÁN KÍVÜL

Közönyösek a kapunál.

I. kör. (Tornác) Kereszteletlenek.

II. kör. Szerelemben mértéktelenek.

III. kör. Étel – italban mértéktelenek.

IV. kör. Pénzben mértéktelenek.

V. kör. Indulatban mértéktelenek.

DIS VÁROSA (KÁRÖRVENDŐK ÉS BAROMISÁGBAN [NEM EMBERKÉNT, HANEM ÚGY, MINT AZ ÁLLAT] ÉLŐK)

VI. kör. Eretnekek, hitetlenek.

VII. kör. Erőszakosak személyek ellen: zsarnokok, vérengzők.

1. gyűrű. Erőszakosak felebarátaik birtoka ellen: rablók.

2. gyűrű. Erőszakosak önmaguk személye ellen: öngyilkosok.

önmaguk birtoka ellen: önnön javaik rongálói.

3. gyűrű. Erőszakosak Isten személye ellen: káromlók.

Isten birtoka, a természet ellen: természetellenes kéjelgők (Sodoma).

Isten birtoka, a művészet, mesterség ellen: uzsorások.

VIII. kör. Csalók.

IX. kör. Árulók: Júdas, Brutus és Cassius (Akik bennük bízókat csaltak meg. Legszűkebb kör, itt székel Dis.)

4. A FŐÚRI UDVAROK IRODALMA

A 11. század utolsó harmadától a középkori kultúra kolostori központjai mellett egyre nagyobb szerepet töltöttek be az *uralkodói udvarok*, a *főúri kastélyok*, amelyek kultúráját nagymértékben meghatározta a lovagok jelenléte. A lovagok egy-egy uralkodó, fejedelem vagy főnemes szolgálatában álló, katonáskodásra kötelezett, többnyire fiatal nemesek voltak. A keresztény szellemiség legalább annyira meghatározó a lovagi irodalomban, mint az egyházi irodalom alkotásaiban. E művek ugyanazokat az értékeket tartották fontosnak, követendőnek. A főszereplők értékrendje a *krisztusi példával*, tanítással *méri önmagát*, a hangsúlyok azonban máshova helyeződnek, hiszen a lovagi-udvari kultúra más szerepet tölt be a virágzó középkor társadalmában, mint a kolostori. A legfontosabb értékek, melyek esetenként ellentmondásba kerülhetnek egymással, Krisztus, azaz a kereszténység szolgálata, az uralkodó (a hűbérúr) szolgálata és a nemes hölgyek szolgálata. A lovagi kultúrában tehát hangsúlyosan megjelenik a földi szerelem sajátos értelmezése, amelynek a helyét a korabeli kolostori kultúrában egyre inkább a Mária-kultusz tölti be. A szolgálatok jegyében fogant erények segítenek az üdvözülés elnyerésében. A *bűnök* ugyanúgy gátolják a lovag életében az üdvözülést, mint a kolostor lakóit.

Ebben a modulban a lovagi irodalom néhány alkotásával ismerkedünk meg.

1. A lovagi erények

Egy 13. századi lovagi szabálygyűjtemény tartalmazza a lovag kötelességeit, melyek a következők:

- a kereszténység védelmezése a hitetlenekkel szemben
- urának, a gyengéknek, nőknek, özvegyeknek és árváknak a védelme
- testedzés szarvas-, vaddisznó- és farkasvadászattal, valamint lovagi tornákon való részvétellel
- bíráskodás és munkafelügyelet (a felügyelők, tiszttartók a lovagok közül kerülnek ki)
- bátorság, bölcsesség, jótekonyság, hűség
- a büszkeség, káromkodás, lustaság, bujálkodás, árulás (feljebbvaló megölése, feleségének elcsábítása vagy várának feladása) megvetése
- udvariasság, nemes beszéd, jólöltözöttség, nagylelkűség, igazságosság, bátorság, bőkezűség, szerénység

(Ramon Lull: *A lovagrend könyve* [Libre del ordre de cavayleria],
13. század második fele, Mallorca)

- a) Írd le egy lovag egy napját, melynek során betart tíz lovagi kötelességet, de sajnos vét három ellen!

A lovagi szabálygyűjtemény egy-egy sorában több bűn és erény is szerepel, tehát neked elegendő elemenként írnod.

- b)** Hallgassatok meg néhány írást, figyeljétek meg, milyen eredményeket gyakorolt, és melyekben vétett társatok lovagja!

2. A Roland-énekben megjelenő értékek

Az egyik leghíresebb lovageposz, a francia nyelvű *Roland-ének* valószínűleg a 11. század nyolcvanas éveiben keletkezett.

- a)** Olvasd el figyelmesen az eposznak azt a részét, amely Roland gróf halálát énekli meg!

Érti Roland, hogy halál hívja már,
 fejéből szíve belsejébe száll.
 Szaladva megy, hol fényő árnya vár,
 lefekszik, ahol zöldell a fűszál,
 kardot és kürtöt két karjába zár,
 feje büszkén Spanyolhon¹ felé áll,
 azért, hogy Károly² majd, a nagy király
 meg mind a tábor, amely vele jár,
 mondja: hódítóként érte a halál.
 Veri mellét, bűnért ne érje kár,
 hódoló kesztyűt Istennek kínál.³
 Érti Roland, hogy ideje betel,
 Spanyolhont nézve csúcs hegyén hever,

1 Spanyolország ekkor a szaracénok uralma alatt áll, a frank birodalom a pápa által hirdetett háborúban ki akarja űzni őket az országból.

2 A frank birodalom császára, Nagy Károly Roland nagybátyja.

3 A kesztyű átadása a hódolat és vezeklés jele.

egyik kezével ő mellére ver:
 „Uram, sok nagy s kis bűnömért, mivel
 megbántásodat akkor kezdtem el,
 hogy megszülettem, s mostan végzem el,
 halálom percén kérlek, könyörülj.”
 Jobb kesztyűjét istennek nyújtja fel:
 angyalhad égből hozzá leröpül.
 Arcával spanyol föld felé hanyatt
 fekszik Roland gróf fenyőfa alatt,
 földidéz különb-különb dolgokat,
 sok meghódított országokat,
 frank földet, nyelvén szóló társakat,
 nevelő urát, nagy Károly királyt,
 s kik őt szerették, sok hű franciát.
 Nem küzdheti le könnyét, sóhaját,
 bánja bűnét, kéri egek Urát:
 „Atyám, ki nem szólsz hazugságokat,
 ki felsekentéd Lázár⁴ hű porát
 és Dánielt⁵ is megoltalmazád,
 védj engem is, űzd bűneim sokát,
 veszélyben köztük lelkem ne hadd!”
 Nyújtja kesztyűjét, hódolást mutat,
 kezéből szent Gábor átveszi azt.
 Roland karjára ejti homlokát,
 kezét kulcsolja, lelket elbocsát.
 Küldi Isten hozzá arkangyalát
 s a tengervésztől védő Szent Mihályt,
 Szent Gábor is égből velük leszállt,
 viszik gróf lelkét földről mennybe át.

- b)** Írd össze azokat az erényeket (az 1. feladatban olvasott lovagi kötelességeket), amelyek jellemzik a grófot!

- c)** A középkor gondolkodásának egyik legjellemzőbb vonása, hogy a legtöbb történetnek *több, egymás mellett érvényesülő jelentést* tulajdonít a befogadó. Roland halálát egyrészt igen plasztikusan, árnyaltan mutatja be a szöveg, másrészt a figyelmes olvasó észreveszi az *allegorikus* jelentést is, ami fontosabb, mint a történetmesélés szintje.

4 Az evangéliumi történet szerint Jézus feltámasztotta Lázárt halottaiból.

5 Dániel ószövetségi prófétát az Úr megvédi az oroszlánok barlangjában.

Keress a szövegrészből olyan tárgyakat, cselekvésmozzanatokat, melyek ugyanúgy allegorikusan értelmezhetőek, mint azt az *Isteni Színjáték* első énekében megtanultátok!

TÁRGY, CSELEKVÉSMOZZANAT	ALLEGORIKUS ÉRTELMEZÉS

d) Olvasd el az ismeretközlő szöveget!

A 12–13. századi Franciaországban, Angliában, Németalföldön és Németországban elterjedt LOVAGEPOSZok magasztos célokért vívott hősi harcokról szóló verses, énekelt, később olvasott lovagi elbeszélések voltak. Szereplői, tárgyai, tájai gyakran allegorikus-misztikus tartalmakra utaltak. Laza szerkezetű cselekményük viszonylag önálló történetekből állt. A 14–15. században a lovageposzok szerepét a kifejezetten olvasásra szánt, a nemesség és a megjelenő polgárság körében is népszerű, prózaformájú LOVAGREGÉNYEK vették át. A lovagregények – bár gyakran a lovageposzok prózai átírásai voltak – a szent ügy szolgálata helyett vagy mellett egyre inkább az érdekességet, a szórakoztatást, a kalandot helyezték előtérbe.

3. Napjaink erkölcsi kódexe

a) Gondolkozz el azon, lehetne-e napjainkban ilyen (az 1. feladatban olvasott) szabálygyűjteményt alkotni!
Legalább két érvet fogalmazz meg!

IGEN, MERT	NEM, MERT

- b) Beszéljétek meg a született válaszokat!

4. A szerelmes lovag

Próbálj meg legalább négy pontból álló szabálygyűjteményt alkotni arról, hogy a lovagnak milyen előírásokat kell betartania akkor, ha szerelmes!

5. Szerelmi hódolat napjainkban

- a) Nézzétek meg közösen Emir Kusturica *Macska-jaj* című filmjének részletét!
- b) Csoportokban alakítsátok át a látott jelenetet úgy, hogy az megfeleljen a középkori lovagi udvarlás szabályainak! Írjátok le a „forgatókönyvet”!
Figyeljete arra, hogy ne paródiát írjatok! Ez azért nehéz feladat, mert a film ironikusan mutat be egy bókoló jelenetet.

- c) Akiknek van kedvük, párban elő is adhatják a jelenetet!

6. A hódoló szerelem szabályai

A középkori hódoló szerelmi költészetnek igen szigorú szabályai, konvenciói voltak.

- a) Szabics Imre irodalomtörténész nyomán közlünk néhány motívumot, mely meghatározta e költészet képvilágát.
Néhánynak megadtuk az értelmezését, a többit fejtsetek meg magatok!

A MOTÍVUM	ÉRTELMEZÉSE
Ámor nyila sebesíti meg a szerelmest	→ a szerelem végzetszerű
tavaszi nyitókép	→ a természet ébredése a szerelem ébredését jelenti
hajnali napszak	→ sokszor kontraszt, az élet kezdődik, ugyanakkor a szerelmeseknek el kell válniuk egymástól
virágmotívumok: – rózsza – fehér – piros – lilium	
állatok: – csalogány (fülemüle) – pacsirta – fecske – sólyom – szalamandra – baziliszkuszkígyó	
tárgyak: – gyűrű – drágakövek	

b) Olvassátok el az ismeretközlő szöveget!

A meghatározott formai – kötött szótagszámú sorok, változatos és gondosan kimunkált rím-rendszer, strófákra építkező versforma – és tartalmi konvenciókat követő TRUBADÚRKÖLTÉSZET (*trobar*: provanszál 'találni, költeni') a nőt ellenállhatatlan szépségnek, magasabb rendű lénynek láttatta. Az eszményítés lényegi vonása, hogy a trubadúr hölgyéhez fűződő kapcsolatát a hűbéres és a hűbérúr között létrejött viszonyként jelenítette meg: a „szerelmi szolgálatot” metaforikusan a hűbéri szolgálattal azonosította, és hölgyétől ugyanúgy viszonzást várt „szolgálata” fejében, akárcsak a valóságos hűbérese hűbéruruktól. A hódoló szerelmet a távolság jellemezte, ami az imádott hölgytől való tényleges térbeli, de társadalmi vagy erkölcsi távolság is lehetett. A provanszál dalköltészet a trubadúrok vándorlásai nyomán egész Európára meghatározó hatást gyakorolt.

A német nyelvterület énekesei, a MINNESÄNGERek (német *Minne*: 'udvari szerelem') többnyire szintén lovagok voltak. A Minnesang költészetében a trubadúrlíránál nagyobb szerepet kapott a konkrét testi utalások poézise. A 14. század végétől a költészetnek ezt a formáját iparosok, kereskedők és városi polgárok is művelték. Mesterdalnok-iskolákat hoztak létre a céhek mintájára, és évente dalnokversenyeket rendeztek. Esetükben az emelkedett lírai nyelv sokszor érintkezett a pajzán városi költészet szókimondásával.

- c) Olvassátok el az alábbi verset, majd az a) és b) feladat alapján a kettéosztott napló jobb oszlopába írtátok be azokat a motívumokat, melyekben a trubadúrlíra konvencióit felfedezitek! A vers Jaufré Rudel (1130–1170 körül működött) provanszál trubadúr alkotása.

	JELLEMZŐ FORMAI/TARTALMI ELEMEEK
<p>A nap májusban hosszú már, madárdal búvól messziről, s míg ballagok, reám talál szerelem kínja messziről. Tűnődöm, búsan csüng fejem – a dal s a galagonya sem tetszik már jobban, mint a fagy.</p> <p>Az Úr kegyes, kezemre jár: hozzá vezérel messziről. De egy áldásért két halál szeretni ilyen messziről. Lennék zarándok szívesen, csak megláthatná kedvesem csuhámat s vándorbotomat.</p> <p>Hogy esdek majd a kapunál, hisz hozzá jöttem messziről. Talán majd szállást is kínál, hogyan hazaérjek messziről. Beszélget édesen velem, s a szép szavaktól részegen jószomszédjának elfogad.</p> <p>Borús és boldog búcsu vár, csak lássam őt s ne messziről: de ím, közénk feküdt a táj, elérem-é oly messziről? Hány lépés még e végtelen? Jövöm hiába kémlelem... Istenre bízom sorsomat!</p> <p>Sosem kell már szerelmi báj, s öröm – csak tőle messziről, hisz nem ragyog több ily sugár sem itt közel, sem messziről. Jósága példakép nekem: sínylődnék érte szerecsen fogságban is, mint árva rab!</p>	

	JELLEMZŐ FORMAI/TARTALMI ELEMÉK
<p>Te műved élet és halál, s az, hogy szeressek messziről: erőt adj, Mennyei Király, ne félve nézzem, messziről, de megláthassam oly helyen, hol belekáprázódik szemem, s palota lesz a kerti lak.</p> <p>Mohónak joggal mondanál: szeretni vágyom messziről. mert leghőbb öröm, bárha fáj, szeretni híven, messziről. De boldogságom nem lelem, mert megtagadta végzetem szerelmemért jutalmamat.</p> <p>De boldogságom nem lelem, légy átkozott, vak végzetem: megtagadtad jutalmamat.</p> <p>(Eörsi István fordítása)</p>	

7. Walther von der Vogelweide, aki átírta a szabályokat

A középkori udvari költészet egyik jeles alakja német nyelvterületen Walther von der Vogelweide (1170 körül–1230 előtt).

a) Olvasd el híres versét!

Aki tud németül, olvassa el a vers német változatát is!

A hársfaágak
csendes árnyán,
ahol kettőnknek ágya volt,
ott láthatjátok
a gyeppárnán,
hogy fű és virág meghajolt.
Fölöttünk az ág bogán
ejhajahujj!
dalolt ám a csalogány!

Vigan futottam
ki a rétre,
és kedvesem már várt reám.
Oly izgatottan
jött elémbé!
Mily boldogság volt, Máriám!
Hogy megcsókolt-e? Meg biz ám!
Ejhajahujj!
Most is pirul belé a szám.

S tréfás kacagva
 hamar ágyat
 vetett szép pázsitos helyen.
 Nevethet rajta
 s titkon vágyat
 érezhet, aki arra jön,
 mert jól láthatja a nyomot,
 ejhajahujj!
 amit a fejem nyomott.

Ha tudná más azt,
 hogy mi jártunk
 ott: ó hogy szégyelném magam!
 Nem sejti más azt,
 mit csináltunk,
 csak ő maga, meg én magam,
 meg egy kis madár a fán,
 ejhajahujj!
 az nem árul el talán.

(Babits Mihály fordítása)

Unter den Linden auf der Heide,
 wo unser gemeinsames Bett war,
 könnt ihr es sehen:
 gebrochene Blumen und gedrücktes Gras
 vor dem Wald in einem Tal –
 Tandaradei –
 schön hat die Nachtigall gesungen.

Ich kam zu der Wiese
 da kam auch mein Liebster hin
 da wurde ich zur Frau gemacht
 daß mir Hören und Sehen verging
 Küßte er mich? Wohl tausendmal!
 Tandaradei!
 Seht wie rot mein Mund geworden ist.

Da hatte er ganz toll
 ein Bett aus Blumen gebaut,
 erst wurde (nur) gelacht, sehr verliebt...
 käme jemand an diesen Pfad,
 könnte er wohl bei den Rosen merken,
 Tandaradei!
 was wir getrieben haben.

Wie er bei mir lag, wüßt' es jemand,
 – um Gottes Willen – ich schämte mich,
 was er mit mir angestellt hat, niemals,
 niemals sag ich's, das bleibt unter uns
 und die kleine Vögelei –
 Tandaradei –
 die wird wohl verschwiegen bleiben

(Übersetzung: Martin Schlu)

b) Mit gondolsz, miért kellett németből németre fordítani a művet?

c) Milyen hasonló jelenséggel találkoztál eddig a magyar nyelvemlékeket vizsgálva?

d) Melyik napszakban történt a felidézett esemény? Miből gondolsz?

e) Gyűjts bizonyítékokat a megszólaló magatartásának kettősségére!

FECSEG	TITKOLÓZIK

f) Ha tudtok németül, válaszoljatok arra, hogy ki a vers megszólalója!

g) Mi mindenben őrzi meg és miben írja felül Vogelweide a trubadúrlíra konvencióit?

MEGŐRZI	FELÜLÍRJA

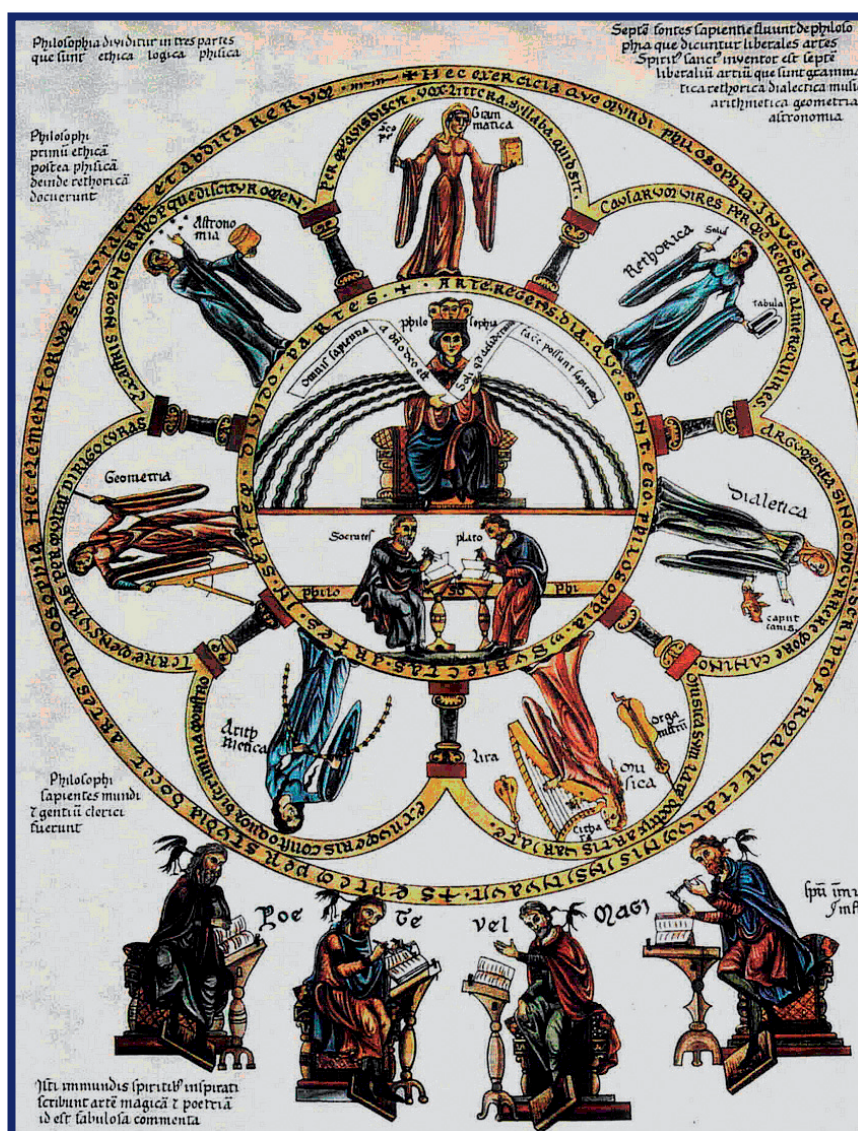
b) Rendezetek dalnokversenyt a művekből!

5. AZ EGYETEM ÉS A VÁSÁRTÉR, A PIAC

Az irodalom és az irodalomról alkotott tudat a történelem egyetlen időszakában sem egységes. Az irodalom társadalmi alrendszereit vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a társadalom felsőbb rétegeiben elfogadott irodalom mellett minden korban megjelenik a népi kultúra, melynek igen kevés írásos emléke marad fenn. Ez a szóbeliségen nyugvó, főként a társadalom alacsonyabb rétegei által művelt irodalom értékét tekintve sokszor egyenrangú alkotásokat hoz létre a „magas irodalmisággal”. Szerzői nemritkán hasonlóan műveltek, mint tekintélyesebb kollégáik, és az irodalom formahagyományában is járatosak. Ebben az irodalomban általában hangsúlyosan jelennek meg azok a vonások, amelyeket az önmaga megőrzésén fáradozó „magas irodalom” háttérbe szorít. A középkorban ilyen vonás volt a test, az érzékek szabadsága, mindaz, ami az evilágiság élvezetéhez tartozik, valamint a társadalom törvényeit, a vallásos dogmákat kiforgató, a világot a feje tetejére állító nevetés. Az az időszak, amikor a gyógyító, az elfojtásokat korrigáló szabadság a középkori városokban, falvakban áradó formát ölthetett, a farsang vagy a karnevál ideje volt. (Maga a *karnevál* szó is az egészséges testre, az egészséges érzékiségre utal.)

1. Az elitképzés színtere, az egyetem

Az egyetemi oktatás első lépéseként az ún. HÉT SZABAD MŰVÉSZETet (latin *septem artes liberales*) sajátították el a diákok. Egy 12. századi miniatúra így ábrázolja ezeket.

- a) A rajz tanulmányozásával próbáljátok meg megállapítani, mi volt a hét szabad művészet! Fentről indulva az óramutató járása szerint haladjatok.

- b) Milyen tantárgyakat jelentenek ezek? Írjátok a latin kifejezés mellé a szerintetek megfelelő szót!

- c) Milyen logika kapcsolja össze az első három és a második négy elemet?
(Az oktatás első szintjén lévő tárgyakat nevezték *trivium*nak – ebből ered napjaink *triviális* szava –, a második négyet *quadrivium*nak.)

- d) Joggal vetődhet fel a kérdés, miért nevezi a középkor művészetnek ezeket a tudományokat. (A zene ugyanis például nem művészeti, hanem matematikai, fizikai vizsgálódás tárgya e tantárgy esetében.)
Ha van válaszötletetek, fogalmazzátok meg!

- e) Ha van kedved otthon tovább tanulmányozni a rajzot, vizsgáld meg, hogy egy-egy allegorikus nőalakot milyen tárgyak, attribútumok határoznak meg!

2. A középkori egyetem szerkezete

a) Olvassátok el az alábbi szakszöveget!

A párizsi egyetemnek – ez tekinthető a középkori egyetemek „prototípusának” – négy kara (fakultása) volt: három felsőbb (teológiai, jogi, orvosi) és egy alsóbb, a facultas artium, a filozófiai kar. Ez utóbbi előkészítő szerepet töltött be, itt sajátították el a hallgatók az alapvető tudományos műveltséget. Szükség is volt erre, mivel az Európa különféle országaiból egybesereglett tanulni vágyó fiatalok nem rendelkeztek egységes tudásanyaggal. A középkori egyetemek nem kizárólag felsőoktatási intézmények voltak. Az egyetem ellenőrzése alatt történt az alsó- és középfokú oktatás jelentős része. A kollégiumokban a gyerekek már nyolcéves koruktól tanulhattak.

A párizsi egyetemen a facultas artium hat esztendeig tartott, általában tizenégytől húszéves korig. Két fokozat tartozott ide: a baccalaureatus a második év végén és a doctoratus az oktatási szakasz befejezése után. Minden bizonnyal ezután kerülhetett sor orvosi vagy jogi stúdiumokra húsztól mintegy huszonöt éves korig. A teológia nyolc évet vett igénybe, a teológiai doktorátus megszerzésének korhatára harmincöt év volt.

A középkori egyetemek polgárai általában 6-10 esztendei szaktudományos stúdium után nyerték el a doktori címet. A fakultás élén – akárcsak ma – a dékán állott, a négy fakultás, tehát az egész egyetem vezetője pedig a rektor volt. Párizsban a rektort a legnépesebb fakultás, a bölcsészeti kar oktatói választották maguk közül. Az egyetemek általában különféle jogokra, kiváltságokra tettek szert, s viszonylagosan függetlenítették magukat az egyházi és a világi hatalomtól.

(mek.oszk.hu/01800/01893/html/03.htm)

b) Hasonlítsátok össze a Sorbonne (a párizsi egyetem) és a mai magyar egyetem képzési struktúráját!

HASONLÓSÁGOK	ELTÉRÉSEK

3. A perifériára, margóra került élet

A középkor egyetemi képzése leginkább abban különbözött napjainkétól, hogy kifejezetten elitképzés volt. Ez ugyanakkor nem jelentette azt, hogy mindenki el is végezte az egyetemet, doktorátust szerzett, és végzettségének megfelelő munkában töltötte el életét.

a) Gondold végig, milyen okai lehettek annak, hogy valaki az egyetemi képzést abbahagyta vagy a képzés után nem vállalt végzettségének megfelelő tartós foglalkozást! Rögzíts néhány okot!

b) Osztályszinten beszéljete meg néhány választ!

c) Ha valamelyik válasz tetszett, írd le!

4. A karnevál

A népi kultúra egyik nagy színtere a vásártér, a kocsma: ez egyben a farsangnak, a karneválnak a helyszíne is.

a) Olvassátok el az alábbi két szöveget!

(1) Az Úr képébe vagy a pap képébe az alattvaló nem nevezhet. Mise alatt a mise szövegén nevetésben kitörni egyenesen bűn. De minden évben eljön a farsang, a karnevál, a bolondok napja. S akkor minden szabad. Akkor álmisét celebrálnak a vásárban, kinevetik a misét is, a papot is, az urat is.

(2) A farsang ünnepnap volt és játék, önmagában vett cél, melyet nem kellett külön megmagyarázni. Az eksztázis, a felszabadultság ideje volt.

A farsangnak – valós és jelképes értelemben egyaránt – három fő témája volt: az étel, a szex és az erőszak. Az étel volt a legszembetűnőbb. Maga az elnevezés is a *carne* (hús) szóból származik. Ilyenkor valóban rengeteg disznó-, marha- és másféle húst fogyasztottak, és ezeket szimbolikusan is megjelenítették.

A *carne* másféle húst is jelentett. A szexualitás, mivel áttetsző fátylak mögé bújathatták, szimbolikusan mindig is érdekesebb volt, mint az étel. Sokan esküdtek farsang idején, és népszerűek voltak a tréfás lakodalmas játékok is.

A farsang nemcsak a szexualitás, hanem az agresszivitás, a rombolás, a szentségtörés ünnepe volt. Ilyenkor megengedett volt a verbális agresszió, az álarcosok zaklathatták a járókelőket és bírálhatták a hatóságokat.

Mások, a címekkel és rangokkal kufárkodásra utalva a katonai testületek ruháit öltötték magukra, és ráírták: „eladó”. Az agresszivitást gyakran ritualizálták tréfás harci játékokban vagy olyan áldozatokon éltek ki, akik nemigen tudták megvédeni magukat.

(Peter Burke: *A népi kultúra a kora újkori Európában*. Századvég, Budapest, 1991)

b) Fogalmazzátok meg a különbséget ünnep és karnevál között!

- c) Hallgassátok meg hangoskönyvből az alábbi részletet, mely Rabelais [ejtsd: ráble], a 16. század első felében élt francia író *Gargantua és Pantagruel* című művéből való!
Mi ennek a nevetéskultúrának a lényege?

- d) Beszéljétek meg, miért van szüksége az embernek a „feje tetejére állított világ” megélésére!

5. A népi-populáris kultúra irodalmi megjelenése

A következőkben négy vágáns dallal foglalkozunk. Mindegyikük a *Carmina Burana*-ban található, amiről már tanultatok a 9. évfolyam utolsó fejezetében.

Alkossatok négyfős szakértői csoportokat! Az első körben egy-egy csoport egy feladatsoron dolgozik.

Amikor elkészültetek, úgy szervezzétek újra a csoportokat, hogy minden csoportban legyen egy A, egy B, egy C és egy D feladatsort megoldó társatok!

Ismertessétek egymással munkátok eredményét!

- A) Bizonyára sokszor megtapasztaltátok már, hogy egyáltalán nem volt kedvetek délelőtt iskolába menni, délután leülni tanulni.

Beszéljétek meg, mi mindent szerettetek volna helyette csinálni!

Mik a lényeges egyezések, illetve a lényeges eltérések?

ELTÉRÉSEK	EGYEZÉSEK

a) Olvassátok el figyelmesen a verset!

FÉLRE KÖNYVEK, DOKTRINÁK¹

1

Félre, könyvek, doktrínák,
hív az édes dáridó!
kivirult az ifjuság,
szűzi csokrát szedni jó,
vénhez illik a komolyság,
neki már csak az való!

Ránk dohosul az idő
könyvek börtönében,
tréfa és csók, nóta, nő
az igazi éden!

2

A tavasznak lába kél,
és a tested gond nyüvi,
küszöbünkön áll a tél,
életünket hergeli,
vérünk szárad, szívünk fárad,
fogy az öröm, elmarad,
öregedő nyavalyáknak
pereputtya riogat.

Ránk dohosul az idő
könyvek börtönében,
tréfa és csók, nóta, nő
az igazi éden!

3

Éljünk, mint az istenek:
rég tanács, bölcs tanács!
A szerelem integet,
rajta fiúk, indulás:
mozogjunk hát a piacra,
az utcára ízibe,
viszket már a lányok talpa,
táncra cincog a zene.

Ránk dohosul az idő
könyvek börtönében,
tréfa és csók, nóta, nő
az igazi éden!

4

Ingó-bingó, karcsu szűz
akad ott száz, ezer is,
arca, szeme csupa tűz,
karja gyors és lába friss;
hej, hogy perdül az a szőke,
az a barna hogy hajol,
a szemük, míg néztem őket,
lelkemtől is megrabol.

Ránk dohosul az idő
könyvek börtönében,
tréfa és csók, nóta, nő
az igazi éden!

(Szabó Lőrinc fordítása)

b) Mely fogalomtartalmak szembeállítását határozza meg a vers gondolatmenetét?

c) Gyűjtsetek szembeállítható képeket, kifejezéseket a versből!

¹ elv, szabály, rendszer

d) Milyen térbeli mozgást fedeztek fel a versben?

e) Mi a refrén gondolatmenetében az, ami egyáltalán nem egyeztethető össze a középkor hivatalos világképével?

B) Játszottatok már szerencsejátékot?

Ha nem, miért nem, ha igen, mit volt jó vagy rossz benne?

Gyűjtsetek érveket arra, hogy miért jó kockáztatni, és arra is, hogy mi minden szól ellene!

JÓ KOCKÁZTATNI	NEM JÓ KOCKÁZTATNI

a) Olvassátok el figyelmesen a verset!

Ó, FORTUNA

1	Ó, Fortuna, mint a Luna ² egyre-másra változol: majd nagyobbodsz, majd meg elfogysz; hej, az élet ronda sor: gabalyítja s igazítja játszva az ember fejét: mind szegénység, mind kevélység olvad tőle, mint a jég.	2	Ó, cudar sors, esztelen gyors szeszéllyel forgó kerék! Rút állapot, s látszatra jobb, foszlik, mint a bűborék. Ködfátyolban alattomban környékeztél engem is; tréfád által csupasz háttal nyögöm mostan vétkeid.	3	Jószerencse kegyes kedve engem immár cserbehagy, nyom a bánat s nyavalyának kénye-kínja fojtogat. Még ez órán a lant húrján dalt zendítsen ujjatok, s a balsorson, mely tör folyton, vélem együtt sírjatok!
---	--	---	---	---	--

(Szedő Dénes fordítása)

b) Ki volt Fortuna?

c) Mi indokolja Fortuna és Luna összekapcsolását?

d) Keressetek olyan kifejezéseket, melyek a gyötrődő, kiszolgáltatott személyiségre utalnak!

e) Értelmezzétek a verszárlatot!

C) A 21. század elején a *Népszabadság* online változatának egy hajléktalan vendége (H. Zoltán) az olvasók által feltett kérdésekre válaszolt. A vendég arról a tervéről számolt be, hogy elutazik külföldre munkát vállalni, és az ott szerzett jövedelméből segíti hazai társait.

Osszátok fel egymás között a kérdést és a feleletet!

Egy ember vagy a kérdést olvassa el, és az alapján fogalmazzon meg néhány mondatos választ, vagy fordítva, a válasz ismeretében fogalmazza meg a kérdést!

Hallgassátok meg az így alkotott, két összefüggő párbeszédet!

KÉRDÉS:

Kedves Zoltán, több utalásából is érzem, hogy Ön – bizonyára helyzetéből és tapasztalataiból adódóan – rendkívül bizalmatlan.

Sebzett lélekkel, a világot bizalmatlanul szemlélve ezer kilométerrel odébb is legalább olyan nehéz lehet a helye megtalálása, mint itt. Elnézést kérek, nem durva akarok lenni, csak őszinte.

VÁLASZ:

Köszönöm a mérlegelő kérdéset, hogy nem akartál durva lenni, megtisztelsz az őszinteségeddel. Csak az első időkben voltam bizalmatlan a világgal, aztán már mérlegelő próbáltam lenni és reális. Hiszen a realitás ismerete nélkül csak egyoldalú a vélemény. Most pedig az emberek iránti hitem pozitív irányba változott. Hisz ha nem lennék pozitív gondolkodású, akkor hogyan várhatnám el, hogy énhozzám is lehajoljanak az emberek. Nem a fellegekben járok, hanem reálisan látom a világot, és ami nagyon fontos, nem adom fel!

(Népszabadság Online, 2005. március 10.)

a) Olvassátok el figyelmesen az alábbi verset!

FÖLDÖNFUTÓ PAP VAGYOK

1

Földönfutó pap vagyok, tengődés a részem,
űz és hajt a gyötirelem, vége sose lészen.

2

Tovább járnám iskolám, tanulni kívánok,
de nagyobb úr a nyomor, mint a tudományok.

3

Ruhám durva szövete vékony és avított már,
nincsen semmi melege, rostja közt a szél jár.

4

Templomba, misére én alig merek menni,
zsolozsmán³ és vesperán⁴ végig jelen lenni.

3 közösségi ima

4 délutáni ájtatosság

5
N⁵..... uram, nagy a te erényed,
jól látod, hogy van okom kérni segítséged.

6
Csak egy példát mondhatok: Szent Mártonra⁶ kérlek,
ruházd fel porhüvelyét ennek a szegénynek,

7
és Isten majd felemel, magas mennye tárul,
jutalomként üdvödet adja koronául.

(Weöres Sándor fordítása)

- b) Gondoljátok végig, életének mely szakaszában, miért juthatott kátyúba a megszólaló lírai alany sorsa!
Indokoljatok is!

- c) Hogyan látja életét a jelenben a megszólaló?

- d) Mi a megszólalás célja?

- e) Milyen érveket sorakoztat fel?

5 Az N. vagy az N. N. névhelyettesítő betűjel.

6 Pannóniából, Szombathelyről származó szent. Mikor egy koldus ruhát kért tőle, sajátját kettévágta, így ajándékozta meg a koldust.

D) Olvassátok el az alábbi művet!

TAVASZ ÉDES MÁMORÁBAN

1

Tavaszi édes mámorában,
nem májusban, még korábban
mikor teljes napsugár van,
nemes arcú szüzet láttam
gyenge lombok sátorában,
száján szólt bürökdua.

2

Sors akarta rájalelnem,
nimfában nincs ennyi kellem,
hogy vele versenyre keljen;
s mihelyt megpillanta engem,
hangos nyájával a berken
megriadva elfuta.

3

Ér remegve a karámba,
én kérlelve, a nyomába;
nem kell néki gyöngy, se násfa,
csak csitítom, ám hiába,
s ajándékom dobva sárba,
szól a szüzek csillaga:

4

„Amit adtál, nem kell, tessék,
szándékosan nincs tisztesség!”
Kis szilkével védi testét.
Megragadom a szüecskét,
bőre hó-tündökletesség,
és rejti darócuha.

5

Ő viseli a nehezét,
én pedig a kellemesét,
„Mit műveltél? Jaj, megesett!
gonosz, mégis hála neked,
csak titkold el szégyenemet,
hogy ne tudják meg soha.

6

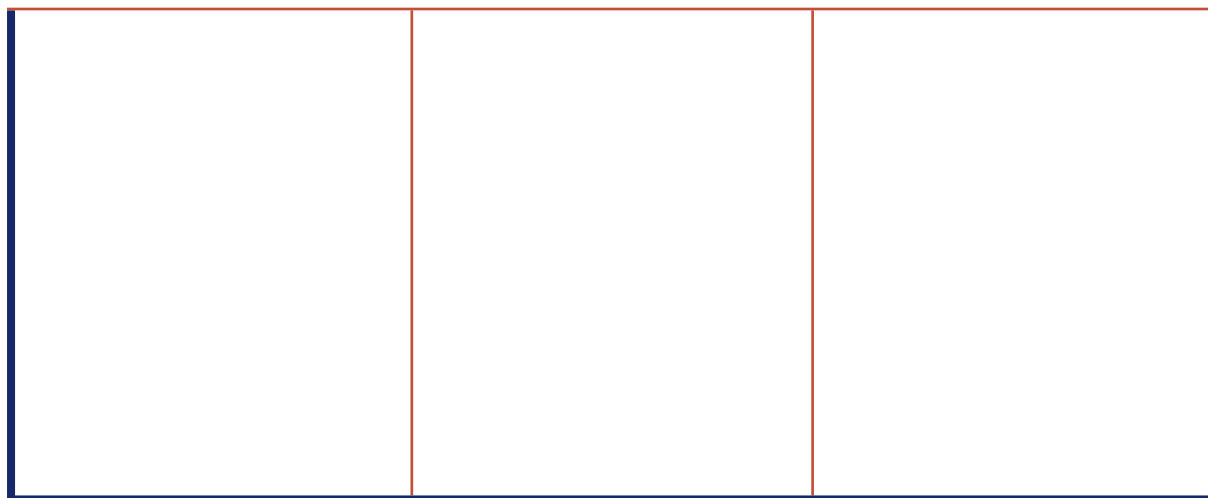
Mert ha sejtené apácskám,
avagy Márton testvérbátyám,
akkor jönne rossz világ rám,
vagy ha megtudná anyácskám,
rosszabb az négy kígyónál ám,
nagy vesszőzés hangzana.”

(Weöres Sándor fordítása)

Hasonlítsátok össze a fenti verset Walther von der Vogelweide *A hársfaágak csendes árnyán* című versével!

Keressetek szempontokat az összehasonlításhoz! Dolgozzatok a táblázatba!

SZEMPONTOK	TAVASZ ÉDES MÁMORÁBAN	A HÁRSFAÁGAK CSENDES ÁRNYÁN

6. Villon a szakrális és a profán határán

Villonnal már szintén foglalkoztatok a 9. évfolyamon. Életrajzában olyan elemeket találunk, melyek miatt biztosan elítélnék egy napjainkban folytatott bírósági tárgyaláson. Azért zárták ki a Sorbonne-ról, mert az egyetemi pénztár ellopásával vádolták. Később emberöléssel is gyanúsították. A sors fintora, hogy akkor ártatlan volt, később viszont önvédelemből valóban gyilkosságba keveredett, ezért száműzték Párizsból. Önmagát hívó embernek vallotta, félt a földi haláltól, de ez nem gátolta abban, hogy bűnben éljen. Második száműzetése – és egy halálos büntetés alól való felmentése után, 1461-ben – újra visszatért Párizsba, ekkor írta meg versgyűjteményét, amelyet az utókor *Nagy Testamentum*nak nevez.

- a) Olvassátok el a *Nagy Testamentum* utolsó versét két fordításban!

ZÁRÓBALLADA

Testamentuma lapjait
A szegény Villon itt lezárja.
Jöjjetek el, ha temetik,
És lélekharang cseng utána.
Öltözzetek piros ruhába,
A szerelem mártírja volt:
Így mondta, kani mivoltára,
Mikor e földtől búcsuzott.

S én nem hiszem, hogy hazudik,
A szeretője úgy kivágta,
Oly gonoszul!... Roussillonig
Nincs bokor, melynek karmos ága
Szert ne tett volna rongy-virágra:
Köpenyét tüske és bozót,
Oly kegyetlenül megcibálta,
Mikor e földtől búcsuzott.

Ez volt ő. Nem csoda, hogy így
Rongyokban érte a halála.
S mi több, utolsó perceit,
Még azt is Ámor vad fulánkja
Kínozta, marta, szúrta, vágta,
Jobban, mint kardhegy vagy horog.
Így lett ő mindnyájunk csodája,
Mikor e földtől búcsuzott.

Ajánlás
Herceg, szép sólymok büszke párja,
Hogy mivel lépett meg, tudod?
Jó burgundit szívott magába:
A földtől borral búcsuzott!

(Szabó Lőrinc fordítása)

BÚCSÚZÓ ÉNEK

Itt véget ér a testamentom:
Szegény Villon könyvét lezárja,
Ha megcsendül lélekharangom,
Öltözzetek bíbor ruhába,
Mert mártírom volt Villon halála.
Szerelmek vértanúja pusztul,
– Esküt tesz két golyóbisára –
Midőn a másvilágra indul.

Nem lódítás, szavamra mondom!
Szerelme rongyként sutba vágta,
S asszony-komizság űzte folyton,
Roussillonig ahány fa ága,
Ahány bozót, mind megcibálta:
Útján tövis, bármerre fordul...
Való ez: adhattok szavára,
Midőn a másvilágra indul.

Egy rongy maradt a pőre roncsan:
Végpercein nincs más ruhája,
De túl ezernyi földi gondon,
Még Ámor kínja szúrja-vágja,
Nyilalva gyötri... S mindhiába:
Nem tud sebére semmit írul.
Világcsoda, hogy ezt kiállja,
Midőn a másvilágra indul.

Ajánlás
Szép Sólymom, Herceg! Azt se bánja
Poétád, hogy harangja kondul:
Sötét borát fölhaltja játszva,
Midőn a másvilágra indul.

(Mészöly Dezső fordítása)

- b)** Milyen időben beszél magáról a megszólaló? Értelmezzétek ezt az időt!

- c)** Milyen jelentései vannak a *testamentum* szónak?

- d)** Ha figyelmesen olvassátok a szöveget, kiderül, hogy itt melyik jelentésben szerepel.
Bizonyítsátok!

- e)** Keressetek olyan szövegrészeket, melyek a bejárt életutat írják le szó szerint vagy metaforikusan!

f) Vessétek össze a két fordítást! Melyik tetszik jobban, és miért? Milyen eltéréseket fedeztek fel?

g) A megidézett léthelyzet – „búcsú az élettől” – szerint milyen magatartást, hangvételt várnánk?

h) Ezzel szemben milyen a vers hangvétele?

i) Gyűjtsetek olyan szövegrészeket, melyek a szakralizálás fogalmkörébe tartoznak!

j) Keressetek olyan elemeket, amelyek profanizálják, ironikus idézőjelbe teszik a fenti kifejezéseket!

k) Értelmezzétek ezt a kettősséget!

7. Kilépőkártya

Az alábbi mondatindítások közül legalább hármat fejezz be!

Ebben a fejezetben arra nem kaptam választ,

Ebben a fejezetben arra kaptam választ,

Ebben a fejezetben azt nem értettem,

Ebben a fejezetben azt értettem meg,

Ebben a fejezetben az nem tetszett,

Ebben a fejezetben az tetszett,

